

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Klára Číkarová

Vliv úřadu prezidenta na taiwanský demokratizační proces

Bakalářská práce

Praha 2008

Autor práce: **Klára Čikarová**

Vedoucí práce: **PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Bibliografický záznam

ČIKAROVÁ, Klára. *Vliv úřadu prezidenta na taiwanský demokratizační proces*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2008. 83 s. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce *Vliv úřadu prezidenta na taiwanský demokratizační proces* se pokouší vysledovat přímé zásluhy prezidenta republiky na transformaci politického systému na Taiwanu. Přejít k demokracii od autoritářského režimu jedné strany – Kuomintangu (KMT), byl iniciován shora. Jelikož se úřad prezidenta, díky výjimečnému stavu a speciálním dodatkům k ústavě – opatřením plynoucích ze vztahu ke komunistické Číně, těšil rozsáhlým pravomocím, měl přímý vliv na demokratizační proces. Tato funkce navíc byla spojena s funkcí předsedy KMT, takže osoba zastávající oba úřady současně přímo vytvářela hlavní politickou linii země.

Tato práce nejdříve nastiňuje historické pozadí přechodu, formální rámec pravomocí prezidenta a poté konkrétní opatření jednotlivých prezidentů ve vztahu k demokratizaci země. Zaměřuje se jak na samotné volby a jim předcházející volební kampaně, jako na relevantní ukazatel střetávajících se politických koncepcí, tak na přímé zásluhy prezidentů na demokratizaci systému během jejich volebních období, počínaje reformním prezidentem Lee Teng-huiem, který nastoupil do úřadu na konci 80. let, až po současnost. Zabývá se také prostředky, které jim umožnily realizaci jejich politických koncepcí, a okolnostmi, které tento proces ovlivnily.

Annotation

Bachelor thesis *Vliv úřadu prezidenta na taiwanský demokratizační proces* (*The impact of the office of the president on the process of democratic transition on Taiwan*) tries to discover the direct impact of the presidential politics on the process of transition from the authoritarian one-party-rule of Kuomintang (KMT) into democracy on Taiwan. Because of the martial law and special amendments of the constitution related to the relationship with communist China the president was given vast powers. As the office of the president was connected with the office of

the chairman of the KMT, the person to have been in charge of these offices possessed control over the main policy-making process.

This paper first introduces the historical background of the democratic transition on Taiwan, then deals with the competences of the president as they are grounded in the constitution and after that analyses the impact on the democratization of each president. It is focused on presidential election as a relevant aspect showing diverse political approaches, as well as on the direct merits of each president on the democratization process, starting with Lee Teng-hui who had been appointed to the office in late 1980's , until these days. It is also considering the instruments which enabled the realization of the presidential policies and circumstances which influenced the whole process.

Klíčová slova

Taiwan, přechod k demokracii, prezident, pravomoci prezidenta, prezidentské volby, Kumintang, Demokratická pokroková strana, Lee Teng-hui, Chehn Shui-bian

Key words

Taiwan, transition to democracy, president, presidential competences, presidential elections, Kuomintang, Democratic Progressive Party, Lee Teng-hui, Chen Shui-bian

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval/a samostatně.
2. Všechny použité prameny a literatura byly citovány.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.
4. Práce má rozsah 141 556 znaků (bez anotací a příloh), tj. 78 normostran.

V Praze dne ...

Klára Číkarová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala panu

PhDr. Josefu Mlejnкови, Ph.D.

za podporu při vedení této bakalářské práce.

Obsah

I.	<u>Úvod</u>	20
II.	<u>Stat'</u>	23
	1. <u>Historický vývoj od konce 2. světové války do nástupu prezidenta Lee Teng-huie v roce 1988</u>	23
	1.1. 1945 – 1949.....	23
	1.2. Charakteristika kuomintangského režimu na Taiwanu	27
	1.3. Počátky demokratizace	31
	2. <u>Stručná charakteristika politického systému Čínské republiky</u>	34
	2.1. Prezident republiky a jeho pravomoci	34
	2.2. Volba prezidenta	35
	2.3. Vztahy mezi výkonnou a zákonodárnou mocí	37
	2. <u>Éra prezidenta Lee Teng-huie</u>	42
	3.1. Demokratické reformy v průběhu prvního funkčního období	42
	3.2. Diferenciace stranického systému	46
	3.3. Prezidentské volby v roce 1996 a 2. volební období Lee Teng-huie	50
	4. <u>Prezidentské volby v roce 2000</u>	54
	Období kohabitace	56

5. Prezidentské volby 2004 a jejich souvislost s mezinárodně-politickou situací	60
Předvolební kampaň a otázka spojení voleb s „obranným referendem“....	60
III. <u>Dodatek</u>	64
IV. <u>Závěr</u>	66
V. <u>Resumé</u>	68
VI. <u>Seznam použitých zkratk</u>	70
VII. <u>Seznam použité literatury</u>	71
VIII. <u>Seznam příloh</u>	79
IX. <u>Přílohy</u>	79

Projekt bakalářské práce

Klára Čikarová, FSV UK – IPS

Vliv úřadu prezidenta na taiwanský demokratizační proces

Studijní obor: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Problematiku přechodu k demokracii na Taiwanu jsem si vybrala proto, že tento specifický proces nezapadá do obvyklých teoretických rámců přechodů k demokracii. Aspekty, které tento přechod ovlivnily, jsou velmi různorodé. Sházejí se tu charakter autoritářského režimu a jeho vliv na demokratizaci shora s postupnou liberalizací ekonomického prostředí, která si vynutila i postupná uvolnění politická, s taiwanským nacionalismem a definováním vlastní identity a to hlavně ve vztahu ke komunistické Číně. Ačkoliv lze Taiwan zařadit mezi demokratické země, některé problémy doprovázející dlouhý demokratizační proces se objevují dodnes.

Demokracie na Taiwanu je velmi mladá, vyvíjela se teprve během posledního desetiletí. K jejímu vzniku vedla zajímavá souhra mnoha různorodých faktorů, které nyní určují její současnou podobu. Základy taiwanské demokracie leží v postupně se liberalizujícím prostředí autoritativního režimu. Tento proces nevzešel ze strany opozice, ale z nutných ústupků ze strany autokratické vlády v zájmu zachování prosperity země, kdy byla vládnoucí strana pomalu částečně nucena otevírat ekonomiku země ruku v ruce s liberalizací politického prostředí.

Abychom porozuměli všem faktorům ovlivňujícím charakter taiwanské demokracie, je třeba si nejdříve nastínit některé etapy z historie, které ke vzniku těchto faktorů vedly. Za nejdůležitější z mezníků považuji vyhlášení Čínské lidové republiky v čele s Mao Ce-tungem, roku 1949. Poražený Kuomintang pod vedením Čankajška se stáhl právě na Taiwan, kam ale přívrženci Kuomintangu začínali přicházet už od roku 1945. Roku 1947 byl na ostrově vyhlášen výjimečný stav. Po příchodu Kuomintangu na Taiwan tak obyvatelstvo ostrova tvořily dvě vzájemně nesourodé a znesvářené skupiny obyvatel, jejichž konfrontace ovlivnila jak podobu autoritářského režimu, tak charakter přechodu k demokracii a ovlivňuje tamější politické prostředí dodnes. Vztah k Čínské lidové republice, případná otázka sjednocení a na druhé straně snahy o mezinárodní uznání Taiwanu coby nezávislého státu, jsou dodnes nejdůležitějšími body rozdělujícími politickou scénu.

Přechod k demokracii na Taiwanu nelze pro jeho specifčnost zařadit do jednotného teoretického schématu, přesto se však pokusím vysledovat určité zákonitosti, které tento proces doprovázejí. Cílem mé práce bude ukázat, jakou roli v demokratizačním procesu Taiwanu hrál úřad prezidenta republiky. Poté, co stručně nastíním historické pozadí problému, se budu snažit analyzovat rozsah prezidentských pravomocí a jejich proměnu v průběhu přechodu. Při tom budu postupovat chronologicky. Nejprve nastíním charakter kuomintangského režimu do zrušení výjimečného stavu v roce 1987, které považuji za plné nastartování vlastního demokratizačního procesu, a poté budu analyzovat prezidentské volby v roce následujícím, které znamenaly pro režim obrovskou změnu, neboť vynesly k moci Lee Teng-huie, jehož osobnost vysoce ovlivnila následné události. Ač politik vládnoucího Kuomintangu, narodil se Lee Teng-hui už přímo na Taiwanu. S jeho nástupem se do politiky dostala nová generace, nezátížená čínskou minulostí, nastartovala rozkol ve vládnoucí straně a tím spustila řetězec liberálních reforem, ústící ve vytvoření nové politické scény s účastí demokratických opozičních stran. Se zrušením výjimečného stavu ztratil prezident řadu pravomocí v armádě a bezpečnostní službě, které nyní bylo třeba ošetřit dalšími zákony.

Diferenciace politické scény se odrazila i v dalších prezidentských volbách. Roku 2000 vystřídal v úřadu Lee Teng-huie kvůli rozkolu ve vládnoucí straně již kandidát opoziční Demokratické pokrokové strany, Chen Shui-bian. Systém Taiwanu lze označit za poloprezidentský. Ačkoliv tedy z voleb roku 2000 vzešel demokratický prezident, v parlamentu si stále udržel těsnou většinu Kuomintang, takže došlo ke kohabitaci, která přinesla vleklou politickou krizi, během níž se vystřídali tři premiéři, a která způsobila zpomalení ekonomického růstu a zbrzdila i dokončení demokratizačního procesu.

Velmi vypjatá byla situace před prezidentskými volbami v roce 2004, kde se naplno projevil protičínské nálady, kterých obratně využila Demokratická pokroková strana a chtěla prezidentské volby spojit s „obraným referendem“. Poukazovala na to, že Čína ohrožuje Taiwan stovkami raket, které mají být umístěny v silech přímořských čínských provincií. Nakonec však na radu USA od záměru upustily, podařilo se jim však v parlamentu prosadit alespoň zákon, že v případě napadení Čínou by Taiwan vyhlásil nezávislost. Prezidentské volby 2004 byly poznamenány ještě dalším skandálem, pokusem o atentát na prezidenta Chen Shui-biana a viceprezidentku Annette Lu, kteří nakonec svoje pozice obhájili. DPS byla ale po volbách opozicí obviněna z ovlivňování výsledků voleb.

Prezidentské volby na Taiwanu lze dle mého názoru považovat za období, ve kterém se ukazují důležité momenty tohoto specifického přechodu k demokracii. Ve snaze prosadit svého kandidáta zostřují jednotlivé politické bloky předvolební boj a radikalizují své postoje vůči komunistické Číně. V těchto situacích se projevují nejdůležitější aspekty, na kterých dodnes závisí završující se demokratizační proces.

Osnova práce:

- I. Úvod:
Nastínění faktorů, které ovlivnily přechod k demokracii na Taiwanu, položení základních otázek, které se práce bude snažit zodpovědět

- II. Stat':
 1. Historický vývoj, který ovlivnil podobu přechodu
 - Období 1945-1949, znovupřipojení k Číně
 - Období nástupu Kuomintangu
 - Charakteristika kuomintangského režimu

 2. Stručná charakteristika politického systému Čínské republiky
 - Pravomoci prezidenta republiky
 - Volba prezidenta
 - Vztahy mezi výkonnou a zákonodárnou mocí

 3. Prezidentské volby v roce 1988
 - nástup Lee Teng-huie
 - vliv charakteristiky jeho vlády na politické prostředí
 - Diferenciace stranického systému

 4. Prezidentské volby v roce 2000

- problémy přechodu způsobené kohabitací
5. Okolnosti prezidentských voleb 2004 v souvislosti s mezinárodně-politickou situací
- Otázka spojení voleb s „obranným referendem“
 - Pokus o atentát na kandidáty Demokratické pokrokové strany

III. Závěr:

Shrnutí, zhodnocení role prezidenta v taiwanském přechodu k demokracii, prognóza dalšího vývoje

Literatura:

Neperiodická:

Alagappa, Muthiah: *Taiwan's Presidential Politics: Democratization and Cross-Strait Relations in the Twenty-first Century*. London, 2001

Bakešová, Ivana: *Taiwan: Jiná Čína*. Havířov, 1992

Bakešová, I., Fürst, R., Heřmanová, Z.: *Dějiny Taiwanu*. Lidové noviny, Praha 2004

Dahl, Robert: *O demokracii*. Praha 2001

Dvořáková, Vladimíra; Kunc, Jiří: *O přechodech k demokracii*. Sociologické nakladatelství, Praha, 1994

Edmonds, Richard Louis: *Taiwan in the twentieth century : a retrospective view*, Cambridge University Press, 2001

Fairbank, John: *Dějiny Číny*. Praha, 1998

Friedman, Edward: *China's rise, Taiwan's dilemmas, and international peace*, New York, 2005

Hnízdo, Bořivoj: *Political changes in the Czech republic and Taiwan : comparison*, Univerzita Karlova (Praha), 2002

Hung Chien-chao: *A history of Taiwan*, Rimini, 2000

Huntington, Samuel P.: *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman: University of Oklahoma Press, 1991

Chun-Chieh Huang and Feng-fu Tsao: *Postwar Taiwan in historical perspective*, University of Maryland, 1998

Linz, Juan J.; Stepan, Alfred: *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, London, 1996

Liščák, Vladmír: *Taiwan*. Praha 2003

Lu Hsiu-lien: *Soft Power. Vision for a New Era*, Office of the President of the Republic of China, 2006

Merkel, Wolfgang: The Consolidation of Post-autocratic Regimes: A Multilevel Model, In: Chung-in Moon; Jongryn Mo (eds.): *Democratization and Globalization in Korea: Assessments and Prospects*, Yonsei University Press, Seoul, 1999, s. 25-68.

Plechanovová, Fidler: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, Praha, 1996

President Chen Shui-bian's Selected Addresses and Messages (I): *A New Era of Peace and Prosperity*, Office of the President of the Republic of China, 2001

Przeworski, Adam: *Democracy and development : political institutions and well-being in the world, 1950-1990*, Cambridge University Press, 2000

Przeworski, Adam: *Democracy, accountability and representation*, Cambridge University Press, 2003

Przeworski, Adam: *Sustainable democracy*, Cambridge University Press, 1996

Rigger, Shelley: *From opposition to power : Taiwan's Democratic Progressive Party*, Boulder, 2001

Rigger, Shelley: *Politics in Taiwan*, London, 1999

Robinson, Thomas W.: *Democracy and development in East Asia : Taiwan, South Korea, and the Philippines*, Washington, 1991

Říchová, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*. Praha, 2000

Safeguarding Taiwan's Democracy Opposing China's Agression, Government Information Office, 2006

Sartori, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*, Slon, Praha, 2001

Shugart, Matthew Soberg; Carey, John M.: *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992

Tien, Hung-mao: *Taiwan's Electoral Politics and Democratic Transition: Riding the Third Wave*, Armonk, 1996

Tsang, Steve Yui-Sang: *Democratization in Taiwan : implications for China*, New York, 1999

Zakaria, Fareed: *Budoucnost svobody*, Praha, 2005

Zielonka, Jan (ed.): *Democratic Consolidation in Eastern Europe. Volume I. Institutional Engineering*. Oxford University Press, Oxford, New York, 2001

Periodická:

Anonymous: Asia: The legacy of Taiwan's Lee, *The Economist*, London, Mar 11, 2000, Vol.

Anonymous: Taiwan: Democracy's downside, *The Economist*, London, Feb 10, 1996, Vol. 338, Iss. 7952; p. 37-39

Anonymous: Taiwan: Party Currents, *The Economist*, London, Mar 7, 1992. Vol. 322, Iss. 7749; p. 35-37

Anonymous: Taiwanese Prepare to Vote, *Far Eastern Economic Review*. Hong Kong, Mar 4, 2004. Vol. 167, Iss. 9; p. 6-7

Anonymous: The day Taiwan stood up, *The Economist*, London, Mar 30, 1996, Vol. 338, Iss. 7959; p. 37-39

Baker, Rodger: China's Concerns in 2007: Fars of a Perfekt Storm, www.stratfor.com, 30.1. 2007

Baker, Rodger: The New, Old Face of Asia, www.stratfor.com, 16.11. 2006

Baum, Julian, McBeth, John, Tasker, Rodney: In his private capacity, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Feb 24, 1994, Vol. 157, Iss. 8; p. 18-20

Baum, Julian: A blow to democracy, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Apr 25, 1991. Vol. 151, Iss. 17; p. 21-22

Baum, Julian: Rough ride to reform, *Far Eastern Economic Revie*, Hong Kong, Apr 11, 1991, Vol. 151, Iss. 15; p. 22-24

Baum, Julian: Top gun, loose cannon, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Apr 11, 1991. Vol. 151, Iss. 15; p. 24-25

Bedeski, Robert E.: Taiwan in the Asia-Pacific in the 1990s, *Pacific Affairs*, Vancouver, Spring 1996. Vol. 69, Iss. 1; p. 110-112

- Beeson, Mark: Collective Action in East Asia: How Ruling Parties Shape Industrial Policy, *Pacific Affairs*, Vancouver, Spring 2001. Vol. 74, Iss. 1; p. 112-114
- C Y Ku, Samuel.: The political economy of regime transformation: Taiwan and Southeast Asia, *World Affairs*, Washington, Fall 2002. Vol. 165, Iss. 2; p. 59-79
- Cabestan, Jean-Pierre: Taiwan in 1998: An Auspicious Year for the Kuomintang, *Asian Survey*, Vol. 39, No. 1, A Survey of Asia in 1998 (Jan., 1999), p. 140-147
- Clark, Cal: Politics in Taiwan: Voting for Democracy, *Pacific Affairs*, Vancouver, Fall 2000. Vol. 73, Iss. 3; p. 431-434
- Dreyer, June Teufel: Taiwan in 1989: Democratization and Economic Growth, *Asian Survey*, Vol. 30, No. 1, A Survey of Asia in 1989: Part I (Jan., 1990), pp. 52-58
- Elgie, Robert: Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations, *Political Studies Review*, č. 2/2004, s. 314-330.
- Frye, Timothy: A Politics of Institutional Choice. Post-Communist Presidencies, *Comparative Political Studies*, č. 5/2007, roč. 30, s. 523-553.
- Fukuyama, Francis; Dressel, Björn; Chang, Boo-Seung: FACING THE PERILS OF PRESIDENTIALISM?, *Journal of Democracy*, Baltimore, Apr 2005. Vol. 16, Iss. 2; p. 102-117
- Fun-sheng Hsieh, John: Whither the Kuomintang?, *The China Quarterly*, No. 168 (Dec., 2001), p. 930-943
- Fürst, Rudolf: Napětí v Tchajwanském průlivu a jeho internacionalizace, *Mezinárodní politika.*, 7/2001, ročník 25, s. 17-19
- Fürst, Rudolf: Tchaj-wan – mladá čínská demokracie, *Mezinárodní vztahy*, 3/2004, ročník 39, str. 5-22
- Fürst, Rudolf: Tchaj-wan a jeho nezávislost, *Mezinárodní politika.*, 5/2004, ročník 28, s. 13-15
- Fürst, Rudolf: Tchaj-wan na konci éry Kuomintangu?, *Mezinárodní politika.*, 5/2000, ročník 24, s. 20-22
- Goldstein, Steven, M.: Taiwan's Presidential Politics: Democratization and Cross-Strait Relations in the Twenty-First Century / Implementation of Taiwan Relations Act: An Examination After..., *The China Quarterly*, London, Dec 2002. ; p. 1078
- Harrison, Selig S.: Taiwan After Chiang Ching-Kuo, *Foreign Affairs*, New York, Spring 1988, Vol. 66, Iss. 4; p. 790-809
- Hood, Steven J.: Political Change in Taiwan: The Rise of Kuomintang Factions, *Asian Survey*, Vol. 36, No. 5 (May, 1996), p. 468-482

Hoon, Shim Jae: The making of Lee, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Mar 16, 1989, Vol. 143, Iss. 11; p. 19-21

Horowitz, Shale; Tan, Alexander C.: The Strategic Logic of Taiwanization, *World Affairs*. Washington, Fall 2005. Vol. 168, Iss. 2; p. 87-96

Huebner, Jon W.: The Abortive Liberation of Taiwan, *The China Quarterly*, No. 110 (Jun., 1987), p. 256-275

Huntington, Samuel P.: How Countries Democratize, *Political Science Quarterly*, Vol. 106, No. 4 (Winter, 1991), p. 579-616

Chao, Linda; Myers, Ramon H.: The First Chinese Democracy: Political Development of the Republic of China on Taiwan, 1986-1994, *Asian Survey*, Vol. 34, No. 3 (Mar., 1994), p. 213-230

Ching, Frank: A man for all seasons, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Feb 3, 1994, Vol. 157, Iss. 5; p. 27-28

Ching, Frank: Lee Teng-hui's viewpoint, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Jun 3, 1999, Vol. 162, Iss. 22; p. 35-36

Ching, Frank: Quake jolts Taiwan politics, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Oct 28, 1999. Vol. 162, Iss. 43; p. 30-31

Chou, Yangsun; Nathan, Andrew J.: Democratizing Transition in Taiwan, *Asian Survey*, Vol. 27, No. 3 (Mar., 1987), p. 277-299

Chu Yun-han; Diamond, Larry: Taiwan's 1998 Elections: Implications for Democratic Consolidation, *Asian Survey*, Vol. 39, No. 5 (Sep., 1999), p. 808-822

Chu, Yun-han: Taiwan in 2006: A Year of Political Turmoil, *Asian Survey*, Berkeley, Jan/Feb 2007. Vol. 47, Iss. 1; p. 44

Chu-Yun-han; Lin, Jih-wen: Political Development in 20th-Century Taiwan: State-Building, Regime Transformation and the Construction of National Identity, *The China Quarterly*, No. 165, Taiwan in the 20th Century (Mar., 2001), p. 102-129

Kaye, Lincoln: Flickering flame, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Nov 30, 1989, Vol. 146, Iss. 48; p. 21-24

Kaye, Lincoln: Hau to win friends, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Jun 7, 1990, Vol. 148, Iss. 23; p. 13-14

Kaye, Lincoln: Primary Functions, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Aug 3, 1989, Vol. 145, Iss. 31; p. 24-25

Kaye, Lincoln: Television tangle, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Nov 30, 1989, Vol. 146, Iss. 48; p. 23-25

Kaye, Lincoln: Crumbling coalition, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Nov 9, 1989, Vol. 146, Iss. 45; p. 28-29

Kocůrek, Michal: Přehnaná očekávání: Volby do Legislativního dvora na Taiwanu, *Revue politika*. 2/2005, ročník 3 (16), s. 8-10

Laliberte, Andre: Taiwan's Electoral Politics and Democratic Transition: Riding the Third Wave, *Pacific Affairs*, Vancouver, Winter 1996/1997. Vol. 69, Iss. 4; p. 615-617

Laliberte, Andre: The First Chinese Democracy: Political Life in the Republic of China on Taiwan, *Pacific Affairs*, Vancouver, Winter 1999/2000. Vol. 72, Iss. 4; p. 583-585

Leng, Shao-chuan; Lin Cheng-yi: Political Change on Taiwan: Transition to Democracy?, *The China Quarterly*, No. 136, Special Issue: Greater China (Dec., 1993), p. 805-839

Lin, Jih-wen: The Politics of Reform in Japan and Taiwan, *Journal of Democracy*, Baltimore, Apr 2006. Vol. 17, Iss. 2; p. 118-132

Ling, Ts'ai; Myers, Ramon H.: Winds of Democracy: The 1989 Taiwan Elections, *Asian Survey*, Vol. 30, No. 4 (Apr., 1990), p. 360-379

Linz, Juan J.: The Perils of Presidentialism, *Journal of Democracy*, č. 1/1990, roč. 1, s. 51-69

Lynch, Daniel: Taiwan's democratization and the rise of Taiwanese nationalism as socialization to global culture, *Pacific Affairs*, Vancouver, Winter 2002/2003. Vol. 75, Iss. 4; p. 557-575

Mainwaring, Scott.: Presidentialism, Multipartyism, and Democracy. The Difficult Combination, *Comparative Political Studies*, č. 2/1993, roč. 26, s. 198-229.

Mainwaring, Scott; Shugart, Matthew: *Juan Linz, Presidentialism and Democracy: A Critical Appraisal*, The Helen Kellogg Institute for International Studies, Working Paper Series, Working Paper n. 200, July 1993.

Moore, Jonathan: Warning signals, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Apr 6, 1989, Vol. 144, Iss. 14; p. 30-32

Offe, Claus: Capitalism by Democratic Design? Democratic Theory Facing the Triple Transition in East Central Europe, *Social Research*, č. 4/1991, roč. 59, s. 865-892

Ooi, Su-Mei: CONSOLIDATING TAIWAN'S DEMOCRACY, *Pacific Affairs*, Vancouver, Winter 2005/2006. Vol. 78, Iss. 4; p. 653-655

Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2004,

Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2005

Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2006

Rigger, Shelley: Taiwan in 2002: Another Year of Political Droughts and Typhoons, *Asian Survey*, Vol. 43, No. 1, A Survey of Asia in 2002 (Jan., 2003), p. 41-48

Rigger, Shelley: The Democratic Progressive Party in 2000: Obstacles and Opportunities, *The China Quarterly*, No. 168 (Dec., 2001), p. 944-959

Rubinstein, Murray A.: PARTY POLITICS IN TAIWAN: Party Change and the Democratic Evolution of Taiwan, 1991-2004, *Pacific Affairs*, Vancouver, Spring 2006. Vol. 79, Iss. 1; p. 114-116

Rubinstein, Murray, A.: TAIWAN: A Political History, *Pacific Affairs*, Vancouver, Spring 2004. Vol. 77, Iss. 1; p. 119-121

Seymour, James, D.: Taiwan in 1987: A Year of Political Bombshells, *Asian Survey*, Vol. 28, No. 1, A Survey of Asia in 1987: Part I (Jan., 1988), p. 71-77

Schmitter, Philippe C.: Dangers and Dilemmas of Democracy, *Journal of Democracy*, č. 2/1994, roč. 5, s. 57-74

Stepan, Alfred; Skach, Cindy: Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarianism versus Presidentialism, *World Politics*, č. 1/1993, roč. 46, s. 1-22.

Swaine, Michae.: Trouble in Taiwan. *Foreign Affairs*, Mar/Apr2004, Issue 2, Vol. 83, p 39-49

Taiwan Development Perspectives 2003. Taipei, 2003

Teng-hui, Lee: Understanding Taiwan, *Foreign Affairs*, New York, Nov/Dec 1999. Vol. 78, Iss. 6; p. 9-15

Tien, Hung-mao; Cheng, Tun-jen: Crafting Democratic Institutions in Taiwan, *The China Journal*, No. 37 (Jan., 1997), p. 1-27

Tien, Hung-mao; Chu, Yun-han: Building Democracy in Taiwan, *The China Quarterly*, No. 148, Special Issue: Contemporary Taiwan (Dec., 1996), p. 1141-1170

Valenzuela, Samuel J.: *Democratic Consolidation in Post-Transitional Settings: Notion, Process, and Facilitating Conditions*, The Helen Kellogg Institute for International Studies, Working Paper Series, Working Paper 150 (<http://www.nd.edu/~kellogg/>), 1990

Wang, T. Y.: Cross-Strait Relations after the 2000 Election in Taiwan: Changing Tactics in a New Reality, *Asian Survey*, Vol. 41, No. 5 (Sep., 2001), p. 716-736

Wu, Chung-li; Huang, Chi: Politics and Judiciary Verdicts on Vote-Buying Litigation in Taiwan, *Asian Survey*, Berkeley, Sep/Oct 2004. Vol. 44, Iss. 5; p. 755

Wu, You-Shan: Taiwanese Elections and Cross-Strait Relations: Mainland Policy in Flux, *Asian Survey*, Vol. 39, No. 4 (Jul., 1999), p. 565-587

Zagoria, Donald: The First Chinese Democracy: Political Life in the Republic of China on Taiwan, *Foreign Affairs*, New York, Nov/Dec 1998. Vol. 77, Iss. 6; p. 164-165

Zagoria, Donald S.: Asia and the Pacific -- Two Societies in Opposition: The Republic of China and the People's Republic of China After Forty Years edited by Ramon H. Myers, *Foreign Affairs*, New York, Fall 1991. Vol. 70, Iss. 4; p. 186-188

Zagoria, Donald S.: Asia and the Pacific -- Democracy and Development in East Asia: Taiwan, South Korea, and the Philippines edited by Thomas W. Robinson, *Foreign Affairs*, New York, Fall 1991. Vol. 70, Iss. 4; p. 188-189

Zagoria, Donald: Taiwan's Electoral Politics and Democratic Transition: Riding the Third Wave, *Foreign Affairs*, New York, Jul/Aug 1996. Vol. 75, Iss. 4; p. 159-161

Zakaria, Fared: The Rise of Illiberal Democracy, *Foreign Affairs*, č. 6/1997, roč. 76, s. 22-43

Internetové zdroje:

<http://www.gio.gov.tw>

<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/tw.html> - CIA, The World Factbook

<http://www.roc-taiwan-cz.com/> - Oficiální stránky Čínské republiky

<http://www.stratfor.com> – Strategic Forecasting Incorporated, Washington, D.C.

<http://www.taiwan.com>

I. Úvod

Na téma demokratizace Taiwanu už bylo napsáno mnoho prací. Toto téma je atraktivní zejména proto, že přechod od autoritářského režimu jedné strany k demokracii v této zemi probíhal ještě docela nedávno, a to od konce osmdesátých let minulého století až po začátek století nového. Poměrně nevšední je také způsob, jakým tento proces proběhl. Stalo se tak z iniciativy vládní strany Kuomintangu, která postupně uvolňovala režim a nechávala prostor postupné demokratizaci.

Přechod k demokracii na Taiwanu je velice specifický a nelze na něj aplikovat žádný čistý teoretický vzorec. Je to dáno rozmanitými faktory, které na tento proces působily. Dosud napsané studie o Taiwanu se zaměřují zejména na tři okruhy těchto faktorů. Prvním a největším z nich je kritérium socioekonomického rozvoje. Tato teorie zdůrazňuje souvislost ekonomického rozvoje a liberalizace ekonomického prostředí s rostoucími požadavky politickými. Kuomintangský režim, ačkoliv hlavně zpočátku tržní prostředí omezeně reguloval, nikdy nezvolil strategii centrálně plánovaného hospodářství. Volná ekonomická soutěž napomohla růstu životné úrovně a rozšiřování střední třídy, která si po čase nárokovala větší účast na politickém rozhodování.

Druhý z faktorů vychází z proměn chování autoritářské strany. Lze vypožorovat, že uvolnění režimu přinesla generační výměna stranických špiček na konci 70. a na začátku 80. let. Nová generace již tolik nelpěla na ideologických základech, položených ještě v době před občanskou válkou, kdy Kuomintang (dále jen KMT) ovládal celé území pevninské Číny. Byli to lidé, kteří se narodili již na Taiwanu a hodnoty vyznávané zkorumpovanými kádry už jim byly cizí. Tito reformisté postupem času získávali ve straně převahu a prosazovali demokratická opatření. Do tohoto okruhu lze zařadit i přímý vliv vedoucích osobností režimu na charakter demokratizačního procesu. Huntington tento bod vidí dokonce jako jednu z nejdůležitějších podmínek pro rozvoj demokratických institucí, když říká, že ani tolik nezáleží na předpokladech demokratizace, které v zemi existují, jako na cíleném chování vedení země.¹

Třetí faktor působící na demokratizaci Taiwanu má mezinárodní rozměr. Kuomintangský režim, který má kořeny v pevninské Číně, byl po občanské válce nucen stáhnout se na Taiwan. Dále však tvrdil, že je jedinou legitimní vládou nad celou pevninskou Čínou. Zpočátku ho za

¹ „Whatever preconditions may or may not exist in a country, purposeful action by the leadership is a necessary condition for democratization.“ Viz. Huntington, Samuel P.: *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman: University of Oklahoma Press, 1991

legitimní vládu uznávaly i ostatní státy a měl i své zastoupení v Organizaci spojených národů (OSN). Situace se ovšem změnila na začátku 70. let, kdy byl z OSN vyloučen a vystřídán vládou Čínské lidové republiky (ČLR). Od té doby začal hledat svou národní identitu. Politické spektrum se začalo profilovat podle linie národního cítění, které se přiklánělo buď k Číně, nebo k samotnému Taiwanu. Tento aspekt politického života je na Taiwanu aktuální dodnes, neboť mezinárodní status Taiwanu není dostatečně vyjasněn. Čínská republika (Taiwan) je politickou jednotkou se všemi charakteristikami státu, kromě formálního uznání ostatními státy. Vykazuje de facto základní charakteristiky státnosti, jako je obyvatelstvo volící si své zastoupení, legitimní vláda, nezávislé soudnictví atd., ale de iure nemůže vystupovat jako nezávislý stát, protože v případě vyhlášení nezávislosti mu ČLR hrozí vojenským zásahem, neboť jeho území považuje za svou integrální součást.

Ve své práci se nebudu zabývat přechodem k demokracii jako takovým, ani nebudu analyzovat jeho jednotlivé fáze. Z výše jmenovaných faktorů nicméně použiji zejména druhý a v souvislosti s ním také třetí z nich. Budu se snažit poukázat na to, jaký vliv má na demokratizaci na Taiwanu zejména prezident republiky. Poté, co nejprve nastíním pro pochopení okolností nezbytný historický vývoj, popíšu stručně formální rámec určující pravomoci prezidenta v politickém systému Čínské republiky. Tato funkce byla v dobách autoritářského režimu spojená s funkcí předsedy strany KMT. Vyhlášení výjimečného stavu v roce 1947 navíc značně rozšířilo prezidentovy pravomoci, což mělo za následek, že prezident udával základní politickou linii režimu. Jeho charakter, politické preference a rozhodnutí tak měly přímý vliv na podobu režimu.

Jádrem mé práce bude analýza politiky jednotlivých prezidentů ve vztahu k demokratizace země. Zaměřím se jak na samotné volby a jim předcházející volební kampaně, neboť je považuji za relevantní ukazatel střetávajících se politických koncepcí, tak na přímé zásluhy prezidentů na demokratizaci systému během jejich volebních období. Pokusím se vysledovat hlavní zásluhy jednotlivých osob v prezidentském úřadu, počínaje reformním prezidentem Lee Teng-huiem, který nastoupil do úřadu na konci 80. let, až po současnost, v demokratizaci systému. Popíšu prostředky, které jim umožnily realizaci svých politických koncepcí, a okolnosti, které tento proces ovlivnily. Budu při tom postupovat chronologicky od jedné prezidentských voleb k druhým.

Oproti projektu jsem ve struktuře práce provedla drobné změny. Během čtení literatury

jsem v práci zohlednila důležitost některých skutečností.² Plánovaný obsah jednotlivých kapitol nicméně zůstal nezměněn. Na konec práce jsem přidala aktuální dodatek o letošních prezidentských volbách, jejichž průběh a výsledek ještě nebyl v době psaní projektu znám.

Ve své práci vycházím zejména ze zahraničních zdrojů, ačkoliv některé práce, ze kterých jsem čerpala, vznikly i v České republice. Z nejdůležitějších domácích zdrojů bych ráda vyzdvihla zejména práce Rudolfa Fürsta, Vladimíra Liščáka a Ivany Bakešové, které jsem využila hlavně v první kapitole, k nastínění historických předpokladů. K tomuto účelu mi dále posloužily monografie taiwanských autorů Hung Chien-chao, Chun-Chieh Huang a Feng-fu Tsao. Ve druhé kapitole jsem nejvíce pracovala s Ústavou Čínské republiky, jejíž plné znění je k dispozici na oficiálních vládních webových stránkách.³ Při analýze jednotlivých prezidentských voleb jsem vzhledem k aktuálnosti tematiky používala převážně periodické zdroje Asian Survey, Far Eastern Economic Review, The Economist, The China Quarterly atd. Díky Taipeiskému obchodnímu a kulturnímu centru, které má své zastoupení i v Praze, jsem se dostala k oficiálním dokumentům Vládního úřadu pro informace Čínské republiky, ze kterých jsem využila zejména prezidentské projevy, ročenky a informace o výsledcích voleb.

V závěru tohoto Úvodu bych chtěla ještě dodat, že veškerá čínská jména a názvy, kromě těch, které mají počestnělou podobu (např. Čankajšek, Sunjatsen..), budu, vzhledem k tomu, že vycházím převážně z anglicky psané literatury, používat v jejich anglické transkripci.

² Jako například přidání podkapitoly „Prezidentské volby v roce 1996 a 2. volební období Lee Teng-huie“ do 3. kapitoly o ěře prezidenta Lee Teng-huie, protože volby v roce 1996 a začátek nové funkčního období považuji za důležitý mezník demokratizačního procesu.

³ <http://www.president.gov.tw>

II. Stať

1. Historický vývoj od konce 2. světové války do nástupu prezidenta Lee Teng-huie v roce 1988

1.1. 1945-1949

Ostrov Taiwan od roku 1895 spadal pod koloniální říši Japonska, která se po japonské prohře ve 2. světové válce rozpadla. Sloužil jako námořní základna, ze které 7. prosince 1941 vyplul svaz letadlových lodí, které napadly Pearl Harbour. V rámci války s Japonskem podnikly USA na tyto základny dne 14. listopadu 1944 letecký útok a těsně před koncem války bombardovaly ještě přístavy Taipei, Kaohsiung a Keelung. Otázka území zabraných Japonskem však byla řešena již před koncem války, na konferenci v Káhiře roku 1943, které se účastnili zástupci Spojených států, Velké Británie a Čínské republiky. Její výsledky byly později potvrzeny na konferenci v Postupimi. Čankajšek, coby reprezentant Čínské republiky, požadoval navrácení čínských území okupovaných Japonskem za 2. světové války. Mezi tyto oblasti ovšem zahrnul i Peskadorské ostrovy a ostrov Taiwan, který patřil Japonsku ještě před válkou a nedal se tedy považovat za japonskou válečnou kořist. Zejména díky vlivu Spojených států, na které pozitivně působila jak Čankajškova osobnost jako taková (uměl plyně anglicky, přijal křesťanství..), tak krátká návštěva jeho manželky Sung Meiling, načasovaná nedlouho před Káhirskou konferencí, byl Taiwan Číně navrácen spolu s územími dobytými za války. Prezident Roosevelt prohlašoval tyto oblasti za tradiční čínskou oblast zájmů a argumentoval jak čínským kulturním vlivem, tak etnickou příslušností místních obyvatel.

Po druhé světové válce se kuomintangská Čína stala zakládajícím členem Organizace spojených národů (OSN) a získala křeslo v Radě bezpečnosti (RB OSN), coby její stálý člen. V Čunkingu, kde sídlila kuomintangská vláda, byla zřízena velvyslanectví vítězných mocností. Po japonské kapitulaci ze dne 15. srpna 1945 byl Taiwan navrácen Číně z rukou jeho dosavadního japonského guvernéra Andó Rikičiho, za asistence amerického týmu, vedeného generálem Douglasem A. MacArthurem, který měl zodpovědnost za hladké navrácení ostrova Kuomintangu (dále jen KMT). Na konci války na Taiwanu žilo zhruba 488 tisíc Japonců, z čehož 166 tisíc byli

vojáci⁴ kteří si přáli nezávislost ostrova. Vznikla iniciativa nazvaná "Taiwanská společnost pro zachování míru", která navrhovala založení samostatného státu. Jedním z důvodů bylo, že si místní obyvatelé uvědomovali svoji ekonomickou převahu nad pevninskou Čínou, vzniklou zejména charakterem japonské správy. Nedlouho po svém vzniku byla však iniciativa potlačena KMT režimem a její protagonisty byli potrestáni vězením na 1 až 2 roky, v kauze zvané "taiwanské spiknutí za nezávislost".

Taiwan byl prohlášen jednou z provincií Čínské republiky, do jejíhož čela jmenoval Čankajšek dne 5. září 1945 svého přítele z vojenské akademie, guvernéra Chen Yiho. Během října byly za americké podpory přemísťovány z pevniny na ostrov pluky vojsk KMT a 25. října byl Taiwan slavnostně prohlášen za součást Čínské republiky. Jeho vláda byla sestavena již v říjnu 1944 vládou KMT v Čunkingu a sestávala z 8 ministerstev a podřízených úřadů⁵. Na všech úrovních státní správy vznikaly, stejně jako na pevnině, stranické buňky KMT a svou působnost sem přenesla i tajná vojenská služba, která zde rozprostřela síť tajných agentů.

Chen Yiho vláda převzala kontrolu nad majetkem, který vyvlastnila po odsunu Japonců, čímž na ostrově přímo kontrolovala 90% výroby. Jelikož všechny úřady obsadili přistěhovalci z pevniny, rozbujela se korupce a rozkrádání japonských podniků, dokonce bylo oficiálně povoleno i rabování domů. Chen Yi vydal nařízení, že "nikdo, kdo vtrhne do soukromého domu, nesmí být potrestán, najde-li tam tajné skladiště"⁶. Toto počínání brzy logicky vyústilo v hospodářskou krizi. Ceny rostly, nebyl dostatek potravin a kvůli imigraci z pevniny a téměř 160 tisícům vojáků navrátilých se z japonské fronty, ztráceli rodilí Taiwanci pracovní příležitosti. Většina zemědělské i průmyslové produkce byla posílána na pevninu, kde hospodářská situace po čínsko-japonské válce nebyla o nic příznivější. Brzy se dostavily první protesty a sociální nepokoje, které však zůstávaly bez odezvy. Japonce, kteří byli dříve vnímáni na ostrově jako "hlídací pes - hlučný, avšak užitečný", nahradili čínští "vepři - nenažraní a špinaví."⁷

V únoru 1946 proběhly na Taiwanu první místní volby a v květnu poprvé zasedalo provinční Lidové politické poradní shromáždění. V roce 1947 dostala Čínská republika novou ústavu, která však pro Taiwan neplatila a ten zůstal pod přímým poručnictvím KMT. Čankajšek

⁴ Liščák, Vladmír: *Taiwan*. Praha 2003, str. 80

⁵ ministerstvo pro civilní záležitosti, pro obnovu, finance, výchovu, zemědělství a lesnictví, průmysl a těžbu nerostů, dopravu, policii + Monopolní úřad pro obchod tabákovými výrobky a alkoholem, Výbor pro zásobování uhlím a Úřad pro zahraniční obchod

⁶ Bakešová, I., Fürst, R., Heřmanová, Z.: *Dějiny Taiwanu*. Lidové noviny, Praha 2004, str. 88

⁷ Liščák, Vladmír: *Taiwan*. Praha 2003, str. 87

to odůvodnil tím, že zde ještě není vybudováno stabilní politické prostředí, ale ve skutečnosti měl vzhledem k probíhající občanské válce s komunisty s Taiwanem své záměry.

Krizová situace na ostrově se vyhrotila po 28. únoru 1947, po tzv. Taipeiském incidentu, který vygradoval do lidového povstání proti KMT poručnictví. Vdova se dvěma malými dětmi prodávala 27. února 1947 v taipeiském parku Kulatá hora načerno nezdaněné cigarety, ale vysledovali ji dva agenti z Antimonopolního úřadu, kteří ji za to ubili k smrti. Dav kolemjdoucích se na ně vrhl, policisté si však prostříleli cestu ven. Druhý den se konal průvod od míst incidentu k sídlu Antimonopolního úřadu, kde lidé žádali potrestání viníků a resignaci jeho šéfa. Jejich požadavky nebyly vyslyšeny a demonstrace byla rozehnána, avšak protesty se přesunuly přímo před sídlo úřadu guvernéra. Zde vojáci začali střílet do davu a pouliční nepokoje si vyžádaly několik mrtvých.

Lidé obsadili rozhlas a seznámili se situací celý Taiwan, načež guvernér Chen Yi vyhlásil výjimečný stav. Napětí mezi vládou přistěhovalců a rodilými Taiwanci přerostlo v násilný odpor. Povstání se rozšířilo po celém ostrově. 1. března vyzvalo Poradní shromáždění guvernéra, aby situaci urovnal. Vznikl "Výbor pro urovnání incidentu", který tlumočil Chen Yimu umírněné (radikální Taiwanská liga mládeže požadovala například i nezávislost Taiwanu) požadavky povstalců, které mimo jiné obsahovaly požadavek poměrného zastoupení místního obyvatelstva ve vládě, svobodu tisku, slova a shromažďování, hospodářská opatření ve prospěch drobných podnikatelů, omezení vojenské policie atd.⁸ Vláda odvolala výjimečný stav a naoko požadavky přijala, ale zároveň povolala armádu z pevniny, která měla povstání potlačit.

Vojska KMT se vylodila v přístavech Keelung a Kaohsiung 8. března. Celkem 11 000 vojáků a 2000 příslušníků vojenské policie začalo drancovat ostrov a vraždit protestující obyvatelstvo. Nejkrvavější boje v Taipei si za jeden den a jednu noc vyžádaly na 20 tisíc obětí⁹. Ústřední výbor KMT prohlásil povstání za dílo komunistů. Chen Yi byl koncem dubna odvolán z funkce¹⁰ a spolu s tím byl úřad guvernéra Taiwanu zrušen. V květnu byl znovu vyhlášen výjimečný stav a zemi měla nadále spravovat provinční vláda, jejímž předsedou, který byl stejně označován za "guvernéra", se stal Wei Dao-min. Taipeiské povstání, jak je incident zpětně označován, bylo až donedávna na Taiwanu tabu. Nyní se událost stává vyhledávaným předmětem

⁸ Bakešová, Ivana: *Taiwan: Jiná Čína*. Havířov, 1992, str. 49

⁹ Bakešová, Ivana: *Taiwan: Jiná Čína*. Havířov, 1992, str. 50

¹⁰ roku 1949 byl zastřelen za zvěrstva spáchaná na Taiwanu po dobu své vlády, ale oficiální vysvětlení bylo, že kolaboroval s komunisty

bádání historiků. Obětím povstání byl v roce 1991 v taipeiském parku Kulatá hora vybudován památník. Stanné právo, vyhlášené v důsledku povstání, předznamenalo vznik autoritářského režimu a vlády jedné strany a trvalo až do roku 1987.

Kuomintangská armáda na pevnině pomalu ztrácela převahu nad konsolidujícími se komunistickými jednotkami. Čankajšek byl v květnu 1948 Národním shromážděním znovu potvrzen ve funkci prezidenta v tandemu s viceprezidentem Li Tsung-jenem. Brzy po svém znovuzvolení jmenoval do úřadu taiwanského guvernéra Chen Chenga. Kvůli výjimečné situaci si prezident po svém zvolení vydobyl mimořádné pravomoci, které mu umožňovaly na úkor volených orgánů vydávat dekrety s větší platností než ústava. Vláda přijala tzv. „Dočasná opatření platná po dobu komunistické rebelie“ plus několik dodatků k ústavě, které zvláštní pravomoci prezidenta legalizovaly. Bylo zakázáno formování nových politických stran a zmražen celý systém státní správy. Nesměl se měnit ani počet zvolených poslanců, ani personální složení, což v praxi znamenalo, že se volby vůbec nekonaly¹¹. Dočasná opatření měla platit od 10. května 1948, kdy byla přijata, po dobu 2 let což měla být předpokládaná lhůta k znovuuchození moci KMT. Tato doba samozřejmě nebyla dostačující, a tak „dočasná“ opatření platila celých 43 let, až do května 1991. Potlačování komunistického povstání poskytovalo režimu alibi po celou dobu kuomintangské nadvlády.

S vidinou čím dál tím jistější prohry začínají z pevniny na ostrov proudit první vlny přistěhovalců. Strana KMT se rozdělila na 2 frakce podle výběru různých cílů emigrace. Čankajšek se začátkem roku 1949 vzdal své prezidentské funkce (zůstal předsedou KMT), aby se pokusil odvrátit drtivou porážku KMT a nestál v cestě mírovým jednáním s komunisty. Jako svého nástupce doporučil Li Tsung-jena, a zamířil spolu s částí svého kabinetu, poslanců Národního shromáždění armádou na Taiwan¹², zatímco druhá skupina si za svůj cíl vybrala Spojené státy.

¹¹ Později byly vzhledem k vymírání poslanců nutné pro usnášeníschopnost volených orgánů doplňovací volby

¹² V této vlně přesídlilo na Taiwan na 2 mil osob (Bakešová, I., Fürst, R., Heřmanová, Z.: Dějiny Taiwanu. Lidové noviny, Praha 2004, str. 97)

1.2. Charakteristika kuomintangského režimu na Taiwanu

1. října 1949 vyhlásil Mao Ce-tung na pevnině Čínskou lidovou republiku, s hlavním městem Pekingem. Čankajšek a jeho stranické křídlo se přesunulo na Taiwan. Taipei byla prohlášena dočasným sídlem ústřední vlády Čínské republiky. Porážkou v občanské válce ztratila KMT i svého nejsilnějšího spojence, USA, které další styky s Čankajškovou vládou na Taiwanu prohlásily za strategicky nevýznamné.¹³ Spolu s Čankajškem se přesunulo na Taiwan postupně asi 2 miliony osob spjatých s kuomintangským režimem. V prosinci obnovila činnost vláda Čínské republiky v Taipei a v lednu 1950 Legislativní dvůr, ve kterém zasedala část poslanců zvolených ještě v Nankinu v roce 1948. 1. března byl Čankajšek, který do té doby pobýval na ostrově jako soukromá osoba a věnoval se meditacím, znovu zvolen prezidentem Čínské republiky. Od té doby existovaly 2 Číny, nebo lépe řečeno dvě vlády, které si nárokovaly celé území Číny.

Situace na Taiwanu se zlepšila začátkem 50. let, díky souběhu několika historických okolností. Čínská lidová republika krátce po svém vzniku, dne 15. listopadu 1949, podala žádost o členství v OSN, kde stále zasedal KMT zástupce. Členství ČLR však bylo zamítnuto¹⁴, v důsledku čehož Sovětský svaz prohlásil, že bude bojkotovat všechna zasedání Rady bezpečnosti OSN, dokud v ní bude zastoupena pouze kuomintangská Čína. V červnu 1950 vypukla válka v Koreji a Rada bezpečnosti, díky nepřítomnosti sovětského zástupce, který nemohl rezoluci vetovat, označila za agresora Korejskou lidově demokratickou republiku. Tato rezoluce umožnila vyslání americké námořní flotily do Taiwanské úžiny a Taiwan se stal strategicky nenahraditelným územím, které USA vybrały po svoje námořní základny. ČLR naopak vyslala svoje jednotky na pomoc Severní Koreji, čímž se stala spoluagresorem a paradoxně tím posílila KMT režim na Taiwanu, který se od té doby těšil americké podpore.

Americká přítomnost v Taiwanské úžině na desetiletí zakonzervovala rozdělení Číny, protože znemožnila jak čínský útok a Taiwan, tak Čankajškovu invazi do pevninské Číny. Poté, co se Taiwan znovu stal americkým spojencem, se zlepšila i hospodářská situace. Americká vojenská a hospodářská pomoc, kterou tvořila zhruba 5% HNP Taiwanu¹⁵, pomohla nastartovat

¹³ Viz Bakešová, Ivana: *Taiwan: Jiná Čína*. Havířov, 1992

¹⁴ Pro hlasovali pouze SSSR, Indie a Jugoslávie

¹⁵ V rozmezí let 1951-1965 investovaly USA na Taiwanu cca 100 milionů dolarů (viz Liščák, Vladmír: *Taiwan*. Praha 2003, str. 94)

pozemkovou reformu, která zásadně změnila vlastnické vztahy v celé společnosti ve prospěch přistěhovalců a stabilizovala národní hospodářství. Komise pod americkým dohledem rozhodovala o tom, jak a kde se peníze použijí, proto v tomto ohledu nedocházelo k diskriminaci rodilých Taiwanců. Dotace byly využity zejména na podporu infrastruktury, výstavbu komunikací, přehrad, železnice, rozvody elektrické energie, zvýšení úrovně školství a zdravotnictví atd.¹⁶ V neposlední řadě pomohly americké subvence Kuomintangu vybudovat armádu, která byla v poměru k civilnímu obyvatelstvu největší armádou světa a obranu ostrova dále posílily smlouvou o vzájemné pomoci z roku 1954.

Ačkoliv KMT režim ponechal občanům relativně volné pole působnosti v ekonomické oblasti, v ostatních oblastech společnosti se projevoval autoritářsky. Ústava sice zaručovala demokratické politické prostředí, ale mobilizace vůči komunistické Číně a s ní spojené vyhlášení stanného práva umožnilo přijetí nedemokratických opatření, která fakticky zaručovala monopolní vládu KMT. Ten ovládal i ozbrojené složky a policii, velké podniky a média a postupem času prorostl do celého státního aparátu. Přesto však lidem ponechával určitý prostor mimo sebe. Projevy proti politice monopolní strany byly sice potlačovány, ale ne příliš důsledně. Není ani znám žádný případ trestu smrti z politických motivů.

Režim KMT je možné definovat jako autoritářský, protože naplňuje Sartoriho pojetí autoritářského režimu jako režimu, který ponechává přece jen jistý, byť minimální prostor svobodě¹⁷. Odpovídá také dvěma bodům (konkrétně 1. a 4.) z Linzovy definice autoritářského režimu¹⁸, který ho pojímá jako politický systém, který povoluje vyjadřování omezeného, ale nikoli odpovědného pluralismu a v němž určitá skupina vykonává moc ve špatně definovaných hranicích.¹⁹ Omezený pluralismus v případě Taiwanu znamenal povolení nestraníkům (*dangwai*) kandidovat v místních volbách a skupina vykonávající moc pocházela, před politickým uvolněním režimu na konci 70. let, výhradně z kruhů přistěhovalců z pevninské Číny po roce 1949, kteří byli spjati s vedoucí stranou KMT. Ačkoliv režim nezakazoval volby, aby

¹⁶ Bakešová, I., Fürst, R., Heřmanová, Z.: Dějiny Taiwanu. Lidové noviny, Praha 2004, str. 121

¹⁷ Viz Sartori, Giovanni. Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků, Slon, Praha, 2001

¹⁸ Linz definuje autoritářské politické systémy jako systémy, které:

1. povolují vyjadřování omezeného, a nikoliv odpovědného pluralismu; 2. postrádají vypracovanou a vůdčí ideologii; 3. nepraktikují intenzivní nebo extenzivní politickou mobilizaci (s výjimkou určitých fází vývoje); 4. moc, vykonávaná vůdcem, případně úzkou skupinou osob, má nepřítis jasně, avšak zjiitelně definované hranice.

Říchová, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*, Praha, 2000, str. 239

¹⁹ Říchová, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií*, Praha, 2000, str. 239

získal legitimitu, ostatní politické strany nebyly, až do éry prezidenta Lee Teng-huie, povoleny.²⁰

Národní stranu (Kuomintang), která byla jedinou nositelkou moci, založil v roce 1905 dr. Sunjatsen a k vládě se dostala roku 1912, kdy svrhla Mandžuskou dynastii a založila Čínskou republiku. Její vnitřní struktura je díky působení sovětských poradců podobná struktuře komunistických stran – základní jednotkou strany je buňka a nejvyšším orgánem Ústřední výbor, jehož předsedou byl tradičně, až do zvolení opozičního kandidáta v roce 2000, prezident Čínské republiky. Ve společnosti ovládala všechny sféry veřejného života, počínaje propagandou ve školách. Dlouho byli diskriminováni rodilí Taiwanci a protěžována mandarínská čínština na úkor taiwanštiny²¹ a strana držela patronát nad všemi profesními a zájmovými skupinami.

Ideologickou linii režimu lze přiblížit ve dvou základních bodech. Základy režimu lpí na třech Sunjatsenových principech, kterými jsou nacionalismus (*nationalism*), demokracie (*democracy*), ekonomický blahobyt (*social welfare*)²². Režim se neschovával za rouškou demokracie jako v jiných totalitních státech, ale od začátku ji považoval jako svůj cíl, k němuž vede dlouhá a nesnadná cesta. V dlouhodobém horizontu je třeba projít několika etapami, které demokracii předchází. Nejdříve je třeba získat nezávislost na cizích mocnostech, čehož lze dosáhnout pouze pevnou vojenskou vládou. Jakmile budou zabezpečeny hranice státu, má jednotu státu zajistit vláda jedné strany, KMT, která má pěstovat občanskou společnost, dbát na vzdělání a životní úroveň. Ve chvíli, kdy budou občané schopni vládnout si sami, začne období ústavní vlády.

Je třeba mít na paměti, že tyto zásady byly formulovány v jiných podmínkách, než byly uplatňovány. Program KMT, ještě před občanskou válkou, byl koncipován pro celé území Číny. Po zúžení svrchovanosti KMT pouze na území Taiwanu se dostává Sunjatsenova cesta k demokracii do jiné dimenze. Sunjatsen nikde neudává časové rozmezí jednotlivých etap demokratizace, čehož KMT hbitě využil v argumentaci, že kvůli výjimečnému stavu je režim nucen setrvávat stále v první až druhé fázi. Vymezuje se na boj proti komunismu, čímž si získává sympatie západních mocností, zejména USA, které v 50. letech na ideji zadržování komunismu vystavěly celou politickou doktrínu. Tím, že Spojené státy zahrnuly do obranné smlouvy z roku 1954 nejen samotné území ostrova Taiwan, ale i pobřežní ostrovy Kinmen a Matsu, chtěly

²⁰ Potažmo éry prezidenta Chiang Ching-kuo, který za svého života vznik politických stran sice oficiálně nepovolil, ale v praxi ho toleroval

²¹ V praxi je ale většina obyvatel bilingvní

²² Rigger, Shelley: *Politics in Taiwan*, London, 1999, str. 59

vyjádřit podporu režimu, který tato území považoval za nezbytná ve vztahu k pevninské Číně, protože měly hrát strategickou úlohu v případě plánovaného útoku na pevninu. Tímto se dostávám ke druhému bodu, který tvoří ideologický základ KMT režimu, kterým se po přesunu na Taiwan stal návrat na pevninu, zničení komunistických struktur a převzetí moci nad celou Čínou, za jejíž legitimní vládu se i po prohrané občanské válce KMT považoval.

Pod tlakem zvyšující se úrovně ekonomického vývoje a zahraničně-politických událostí musela strana po čase upustit od sledování i tohoto bodu programu. Rostoucí sílu Čínské lidové republiky již nelze ve světě dále ignorovat. Do roku 1971 zastupovala v OSN KMT vláda celou Čínu. V tomto roce ovšem Spojené státy uznaly ČLR jejím přijetím do OSN²³. Následujícího roku navštívil Peking prezident Nixon, aby demonstroval, že uznává pouze jednu Čínu. Spojené státy a v návaznosti na ně i řada dalších států, oficiálně vypověděly s Taiwanem diplomatické styky. Na neoficiální úrovni ale styky USA s Taiwanem i nadále pokračovaly a vyústily v tzv. Taiwan Relations Act z roku 1979, kde se vláda USA zavázala dodávat i nadále na Taiwan zbraně pro obranu a zachovat v Taipei neoficiální zastupení.

Vláda KMT ztratila křeslo v OSN a s ním i mezinárodní uznání, protože v návaznosti na vzniklou situaci postupně vypovídaly s Taiwanem styky i ostatní státy. Mezinárodním uznáním ČLR skončily vyhlídky kuomintangské vlády na návrat na pevninu. Vláda realisticky uznala, že je třeba věnovat se více vlastnímu vnitřnímu vývoji, než stavět vzdušné zámky. To ale neznamenalo vydat se cestou k samostatnosti²⁴. Rétorika „návratu na pevninu“ byla pouze nahrazena „reunifikací“. Jako připomínka formálně stále trvající občanské války symbolicky střídala od roku 1954 až do roku 1979 z pobřežních ostrovů na pevninu děla v úterý, čtvrtek a sobotu a opačným směrem v pondělí, středu a pátek. Toto ostřelování bylo pro civilní obyvatelstvo víceméně nevinné, až na vyhrcožený konflikt z roku 1958, kdy ČLR rozšířila své pobřežní vody na hranici 12 námořních mil, čímž zahrнула pobřežní ostrovy, Spojenými státy uznané za taiwanské, pod svojí svrchovanost. Po americké mobilizaci v Taiwanské úžině se ale

²³ Návrh na přijetí ČLR do OSN podala Albánie, USA navrhovaly paralelní zastoupení vlád ČLR i KMT režimu, to ale KMT odmítl (přijetím by de facto uznal legitimitu vlády ČLR). Hlasování o přijetí ČLR do OSN dopadlo v poměru 75:35 v její prospěch

²⁴ Ze strany opozice ale podněty k vyhlášení nezávislosti přicházely. Z těch nejvýznamnějších je to zejména exilová iniciativa bratrů Liaových, kteří v 50. letech v Japonsku založili Taiwanskou demokratickou stranu nezávislosti a prohlásili se prozatímní vládou. Jejich odboj skončil v roce 1965, kdy KMT režim nabídl Thomasi Liaovi beztrestný návrat na ostrov a funkci ve státní správě. Exilové centrum se poté přesunulo do Spojených států, kde vyvrcholilo založením Hnutí za nezávislost Taiwanu, které podnikalo i ozbrojené akce a vyhlášením „Deklarace taiwanské nezávislosti“ profesorem Peng Ming-minem, který byl za tuto akci odsouzen k 10 letům domácího vězení a o kterém uslyšíme ještě později v souvislosti s jeho kandidaturou na prezidenta v roce 1996 za opoziční DPS.

ČLR stáhla.

1.3. Počátky demokratizace

Potlačení komunistické rebelie, které bylo hlavním cílem KMT režimu na Taiwanu, se stalo s mezinárodním uznáním Číny nereálným. Toho si byl režim vědom a zaměřil se proto na druhou etapu Sunjatsenova konceptu, v intencích území Taiwanu. Demokratizaci nahrávaly nejen zahraničně-politické důvody, ale samozřejmě i podmínky uvnitř režimu. Díky tomu, že ústava stála na Sunjatsenových principech, byly do určité míry zaručeny občanské svobody, svobodné volby nevyjímaje. Shelley Rigger tento typ autoritářského režimu označuje za tzv. „mobilizační autoritářský režim“, protože podporuje omezenou participaci občanů, aby svou vládu legitimizoval.²⁵ Plnou realizaci občanských práv v praxi ale zablokoval vyhlášený výjimečný stav a „Dodatky k ústavě platné po dobu komunistické rebelie“. Podle ústavy existovala duální správa země – ústřední orgány, které pokrývaly celou Čínu a provinční orgány, které měly spravovat Taiwan coby jednu z čínských provincií. Jejich pravomoci se sice plně překrývaly, ale vzhledem k tomu, že KMT vláda se prohlašovala za vládu celé Číny, musely formálně existovat. V Taipei tedy působily od roku 1949 dvě vlády – Ústřední vláda Čínské republiky a provinční vláda Taiwanu. Ústřední správa zahrnovala Národní shromáždění, úřad prezidenta a viceprezidenta země a 5 dvorů (výkonný, legislativní, soudní, kontrolní, zkušební)²⁶. Volby do parlamentu (Národního shromáždění) byly po dobu komunistické rebelie zablokovány – parlament (Legislativní dvůr a Národní shromáždění) se nesměl znovu doplňovat ani volit, dokud se vláda nevrátí na pevninu. Kdyby ale měla být striktně dodržována ústava, nebylo by Národní shromáždění po příchodu na Taiwan usnášeníschopné. Tato situace byla vyřešena tak, že pojem „počet zúčastněných poslanců“ byl vysvětlen jako poměr fyzicky přítomných poslanců k počtu těch, kteří jsou objektivně schopni účastnit se jednání, tzn. že přesídlili na Taiwan, nezemřeli, nebo nejsou vážně nemocní. Poslanci zvolení roku 1947 za oblast celé Číny, která zahrnovala reprezentaci všech národnostních skupin, byli po skončení funkčního období automaticky zvoleni znovu. Roku 1960 ale nastal problém, protože podle ústavy nesměla jedna a tatáž osoba vykonávat funkci déle než dvě funkční období za sebou, ale vláda to vyřešila prohlášením, že

²⁵ Rigger, Shelley: *Politics in Taiwan*, London, 1999, str. 8

²⁶ Strukturou výkonné a zákonodárné moci se budu blíže zabývat v dalších kapitolách

během trvání komunistické rebelie tato zásada neplatí. Staří poslanci začali postupem času vymírat, proto bylo koncem 60. let, na základě nového dodatku k ústavě z roku 1966²⁷, třeba zavést doplňovací volby.²⁸

Ze začátku byl KMT stranou výlučně přistěhovaleckou, ale díky četným výhodám členství začali do strany vstupovat i mladí lidé a rodilí Taiwanci. Doplňkové volby logicky omlazovaly členskou základnu KMT a postupem času umožňovaly i participaci rodilých Taiwanců. Nůžky mezi striktními zastánci tvrdé linie, kteří stále zaujímali vedoucí postavení ve straně a běžnými členy, lidmi setrvávajícími ve straně nikoliv kvůli naplnění ideologie, ale z pragmatických důvodů, se začaly rozevírat. Mladým lidem, narozeným již na Taiwanu, koncepce návratu na pevninu nic neříkala. Náplň svého působení ve státní sféře směřovali cestou modernizace a prosperity ostrova. Na X. sjezdu KMT v roce 1969 byla strana nucena přiznat odklon od striktní ideologie a vyhlásila program všeobecného rozvoje.

Velká změna ve stranické politice přišla s nástupem Chiang Ching-kua, Čankajškova syna a budoucího nástupce, do vrcholné politiky. Na rozdíl do svého otce pochopil slabinu režimu, která tkvěla v jeho zahraniční politice, a začal se zajímat o vnitřní situaci, která naléhavě vyžadovala reformní kroky. Sám dokonce vyvolal diskuzi na univerzitní půdě v Taipei, když vyzval studenty, aby veřejně projevili svůj názor na další směřování státu. Osobně se jim zaručil, že za své názory nebudou stíháni a slib dodržel – v Univerzitním časopise se rozběhla čilá diskuse, ve které studenti režimu adresovali poselství v podobě čtyř bodů: 1. potlačování osobní svobody vede ke stagnaci myšlení, 2. svoboda projevu neohrožuje bezpečnost státu, 3. hledat stabilitu v pokroku, ne pokrok ve stabilitě, 4. řešit problémy veřejnou diskuzí²⁹. V říjnu 1971 se ke studentům připojila skupina profesorů, kteří podali přímé návrhy reforem v oblasti domácí i zahraniční politiky a ekonomiky. I přes podporu Chiang Ching-kua prohlásila strana tuto diskuzi za čistě univerzitní debatu s argumentem, že inteligence je privilegovaná elita, která má jiné názory než zbytek lidu a nikoho nezastupuje. Studenti prý chtěli jen provokovat a vyvolat nejistotu. Strana uznala, že současný stav sice není bezchybný, ale je stabilní a lepší než nejistota. Spekulovalo se, že celá diskuze měla sloužit jen k posílení pozice Chiang Ching-kua v boji o post

²⁷ Viz Chun-Chieh Huang and Feng-fu Tsao: *Postwar Taiwan in historical perspective*, University of Maryland, 1998, str. 71

²⁸ R. 1969 bylo zvoleno 15 poslanců, r. 1972 53 poslanců, v roce 1978 byly volby kvůli vypovězení diplomatických styků ze strany USA těsně před datem konání voleb odloženy na rok 1980, kdy bylo zvoleno 76 poslanců a konečně v roce 1986 bylo v doplňkových volbách zvoleno 84 poslanců.

²⁹ Bakešová, I., Fürst, R., Heřmanová, Z.: *Dějiny Taiwanu*. Lidové noviny, Praha 2004, str. 131

ministerského předsedy, který nakonec skutečně získal.³⁰

Coby předseda Výkonného dvora (vlády) podporoval větší participaci rodilých Taiwanců a provedl mnoho úspěšných ekonomických reforem. Když 5. dubna 1975 zemřel ve věku 87 let jeho otec Čankajšek, byl místo něj jednohlasně zvolen do funkce předsedy ÚV KMT.

Prezidentem se do konce funkčního období Čankajška podle ústavy stal dosavadní viceprezident Yan Chian-kan, ale hned v dalších řádných prezidentských volbách byl 20. května 1978 zvolen Chiang i do této funkce. Do úřadu nastupoval v nelehké situaci – USA s Taiwanem vypověděly oficiální styky, stranou zmítají vnitřní rozpory, bezpartijní kandidáti se dožadují více práv a začínají se znovu ozývat separatistická hnutí, v čele s hnutím Formosa. Přesto však nastartoval reformu uvnitř režimu, která byla potvrzena na XI. sjezdu ÚV KMT, který se vedl v duchu hesel „liberalizace, taiwanizace, prosperita“ a vytvořil podhoubí pro demokratizaci povolením návštěv příbuzných na pevnině, zrušením omezení pro registraci tiskovin, legalizací opozičních stran³¹ a hlavně zrušením výjimečného stavu ke dni 15. července 1987. Vytvořil tím podmínky pro úplnou demokratizaci systému, ve které pokračoval jeho nástupce Lee Teng-hui.

³⁰ Bakešová, I., Fürst, R., Heřmanová, Z.: Dějiny Taiwanu. Lidové noviny, Praha 2004, str. 133

³¹ o vzniku opozičních stran a hnutí se podrobněji zmíním v kapitole o diferenciaci stranického systému

2. Stručná charakteristika politického systému Čínské republiky

2.1. Prezident republiky a jeho pravomoci

Prezident Čínské republiky je, stejně jako v ostatních zemích, nejvyšším představitelem státu jak na vnitrostátní, tak v případě Taiwanu zejména na mezinárodní úrovni. Již od založení Čínské republiky Dr. Sunjatsenem má tradičně značné pravomoci, které jsou zakotveny v hlavě IV. Ústavy Čínské republiky³² a některých ústavních dodatcích. Jak už jsem se zmínila v předešlé kapitole, během občanské války, v roce 1948, přijalo Národní Shromáždění „Dočasná opatření platná po dobu komunistické rebelie“ (*Temporary Provisions Effective during the Period of Communist Rebellion*), která měla podobu ústavních dodatků s vyšší platností než ústava. Tato opatření výrazně posílila pravomoci prezidenta, který v zájmu zajištění bezpečnosti národa mohl vydávat závazné direktivy bez nutnosti dalšího schvalování, mohl libovolně měnit personální složení v administrativních orgánech a regulovat volby do parlamentních těles. Navíc mu tyto dodatky umožňovaly neomezeně opakované znovuzvolení. V návaznosti na demokratická opatření bývalého prezidenta Chiang Ching-kua, vyhlásil prezident Lee Teng-hui 30. dubna 1991 oficiálně konec období komunistické rebelie a platnost „dodatků“ tím ukončil.³³

Coby hlava státu, je taiwanský prezident zároveň vrchním velitelem ozbrojených sil, uzavírá mezinárodní smlouvy a má právo vyhlásit válku nebo uzavřít příměří. Se souhlasem Legislativního dvora může vyhlásit nebo odvolat výjimečný stav. Má právo udělit milost nebo vyhlásit amnestii, uděluje nejvyšší státní vyznamenání, jmenuje a odvolává civilní i vojenské představitele a jmenuje předsedu Výkonného dvora (premiéra)³⁴. V kontrasignaci s předsedou Výkonného dvora nebo s osobou pověřenou z řad ministrů, předsedů nebo představitelů výborů, mu náleží zákonodárná iniciativa. V zákonodárném procesu navíc potvrzuje rozhodnutí Legislativního dvora a vyhláší platnost přijatých zákonů. V případě přírodních katastrof, epidemií nebo finanční či ekonomické krize, může prezident se svolením Rady výkonného dvora vydávat nouzové dekrety, které musí být do měsíce po vyhlášení předloženy ke schválení

³² Ústava Čínské republiky byla přijata 25. prosince 1946 usnesením Národního shromáždění v Nankinu, schválena vládou 1. ledna 1947 a vstoupila v platnost 25. prosince 1947. Skládá se z preambule, 175 článků a 14 kapitol. Nepočítáme-li „Dodatky“ z roku 1948, byla do dnešního dne sedmkrát revidována (duben 1991, květen 1992, červenec 1994, červenec 1997, září 1999, duben 2000, srpen 2004)

viz. http://www.president.gov.tw/en/prog/news_release/print.php?id=1105498688

³³ více viz pozdější kapitola o prezidentovi Lee Teng-huiovi

Legislativnímu dvoru.

Kompetenční spory mezi jednotlivými parlamentními či exekutivními tělesy, které ve většině zemí řeší Ústavní soud, spadají na Taiwanu taktéž do pravomocí prezidenta. V případě sporů, které nenacházejí řešení v ústavě, může prezident svolat zasedání předsedů jednotlivých těles, který se má dobrat řešení. Jestliže nedojdou k uspokojivému řešení, pak se po konzultaci s odborníky stává prezident arbitrem, který má povinnost spor rozsoudit.

Pod úřad prezidenta spadá tzv. Prezidentská kancelář, která řídí Radu národní bezpečnosti (*National Security Council*), orgán, ve kterém zasedá prezident, viceprezident, předseda Výkonného dvora, jednotliví ministři a předseda Komise pro styky s pevninou (*Mainland Affairs Council, MAC*)³⁵ a který udává základní linii zahraniční politiky. Tato rada byla založena na základě dodatků k ústavě z roku 1966 a umožňovala přijímat nejdůležitější rozhodnutí bez nutnosti konzultací s volenými parlamentními orgány³⁶. Kancelář prezidenta dále přímo spravuje Akademii věd, Historickou akademii a další instituce.

2.2. Volba prezidenta

Prezidentem nebo viceprezidentem může být zvolen každý občan čínské republiky, který dovršil věku čtyřiceti let. Prezident je volen v tandemu s viceprezidentem přímo občany, na maximálně dvě po sobě jdoucí čtyřletá funkční období.³⁷ V případě, že funkce prezidenta zůstane neobsazena, vykonává ji až do příštích řádných voleb automaticky viceprezident. V případě, že zůstane neobsazena i funkce viceprezidenta, vykonává práci prezidenta předseda Výkonného dvora (premiér), který má v takovém případě svolat zvláštní zasedání Národního shromáždění, které má zvolit prezidenta a viceprezidenta pro dobu do příštích řádných voleb. V případě nepřítomnosti prezidenta vykonává jeho funkci viceprezident, v nepřítomnosti jak prezidenta, tak viceprezidenta, zastává úřad prezidenta předseda Výkonného dvora, to však nejdéle po dobu 3 měsíců. Po celou dobu výkonu své funkce má prezident imunitu, která se nevztahuje pouze na

³⁴ podle dodatku k ústavě z července 1997 již bez souhlasu Legislativního dvora

³⁵ tato komise byla založena coby Komise plánující návrat na pevninu v roce 1954 a v roce 1991 přeměněna na orgán koordinující styky s pevninskou Čínou. Taktéž spadá pod prezidentskou kancelář.

³⁶ Viz Leng, Shao-chuan; Lin Cheng-yi: *Political Change on Taiwan: Transition to Democracy?*, *The China Quarterly*, No. 136, Special Issue: *Greater China* (Dec., 1993), p. 805-839

³⁷ zakotveno v 2. dodatku ústavy z května 1992, viz

http://president.gov.tw/en/prog/news_release/print.php?id=1105496082

případy vlastizrady nebo vyvolání rebelie (*act of rebellion*)³⁸.

Prvním prezidentem Čínské republiky byl její zakladatel Sunjatsen, který byl zvolen roku 1911 revolučním výborem provizorním prezidentem a řádně zvolen roku 1921 a vykonával funkci až do své smrti roku 1925. Po jeho smrti de facto převzal jeho pozici Čankajšek, coby vrchní velitel národních revolučních ozbrojených sil. Prezidentem byl zvolen až po válce, v květnu 1948. Jeho pozice byla neotřesitelná, byl zároveň prezidentem republiky, vrchním velitelem ozbrojených sil a předsedou vládnoucí monopolní strany. Ačkoliv zvolení prezidentem bylo možné pouze na dvě funkční období, v roce 1960 bylo díky dodatkům k ústavě Čankajškovi povoleno zastávat dále svůj úřad, který vykonával doživotně, na 5 funkčních období, až do roku 1975. Po jeho smrti převzal úřad prezidenta do dalších řádných voleb Yen Chian-kan, který byl od roku 1966 Čankajškovým viceprezidentem a zároveň předsedou Výkonného dvora. V řádných volbách v roce 1978 byl na jeho doporučení zvolen Čankajškův syn, Chiang Ching-kuo, který do té doby zastával funkci premiéra. V roce 1984 byl znovu zvolen na druhé funkční období, během něhož provedl řadu významných politických reforem vedoucích k demokratizaci země. Po jeho smrti v roce 1988 nastoupil do úřadu viceprezident Lee Teng-hui, který byl o dva roky později řádně zvolen Národním shromážděním a stal se prvním prezidentem zvoleným přímo občany, v roce 1996. Jeho působení v úřadě je z hlediska demokratizace Taiwanu natolik významné, že si zaslouží zvláštní kapitolu v této práci. Ve zlomových prezidentských volbách v roce 2000 byl zvolen Chen Shui-bian, kandidát opoziční Demokratické pokrokové strany, v tandemu s viceprezidentkou Annete Lu. V roce 2004 byli za dramatických okolností v úřadu potvrzeni na další funkční období. Letos v březnu proběhly další prezidentské volby, ve kterých překvapivě drtivou většinou zvítězil kandidát KMT, Ma Ying-jeou.

Až do roku 1996 byl prezident volen nepřímo Národním shromážděním, na šestileté funkční období. V rámci demokratických reforem byla v roce 1992, s platností od příštích voleb, tato procedura svěřena přímo občanům. To byl klíčový krok směrem k demokracii, protože tento akt znamenal vůči Číně symbolické vyjádření vlastní národní identity – taiwanský lid si volí svého prezidenta, narozdíl od pevninské Číny, kde prezidenta volí parlament a vyjadřuje tím nezávislost na čínském politickém systému. Čína na tuto skutečnost, kterou chápala jako projev suverenity, a na předchozí projevy prezidenta Lee Teng-huie a vůbec celou jeho koncepci zahraniční politiky, zareagovala vojenskými manévry. Během předvolební kampaně vystřelila

³⁸ Ústava Čínské republiky, Kapitola IV., článek 52

směrem k taiwanským břehům tři rakety, které dopadly do moře v blízkosti přístavů Keelung a Kaohsiung. Poté, co se do konfliktu vložily USA vysláním lodí Nimitz a Independence do Taiwanského průlivu, Čína manévry dva dny před volbami ukončila.³⁹

V červenci 1995 přijal Legislativní dvůr Zákon o volbě a odvolání prezidenta (*Presidential and Vice Presidential Election and Recall Act*), který určuje, že kandidáti na úřad prezidenta a viceprezidenta (kandidují společně na jednom volebním lístku), mohou být nominováni jakoukoliv politickou stranou, která získala alespoň 5% hlasů ve volbách na provinční nebo vyšší úrovni, nebo může být nominován na základě sebraných podpisů více než 1,5 % z počtu oprávněných voličů v posledních parlamentních volbách (tzn. všichni občané čínské republiky starší 20 let). Tento zákon dále určuje, že státní televize musí v předvolební kampani poskytnout alespoň 30 minut vysílacího času a na požádání 2 nebo více prezidentských kandidátů vysílat předvolební debaty.⁴⁰

Do budoucna rozhodnutí o přímé volbě prezidenta navíc přineslo posílení možnosti kandidátů opozice, kteří dříve sice měli podporu u občanů, ale kvůli drtivé KMT většině v parlamentu neměli šanci na zvolení.

2.3. Vztahy mezi výkonnou a zákonodárnou mocí

Podle ústavy Čínské republiky z roku 1947, reflektující Sunjatsenovy představy o fungování státu, zůstává dodnes v praxi platné unikátní rozložení státní moci, které na Taiwanu netvoří klasické tři větve (výkonná, zákonodárná, soudní), ale větví pět, které jsou nazývány „dvory“ (*Yuan*). Jsou to dvory exekutivní, legislativní, soudní, a jako taiwanské specifikum kontrolní a zkušební.

Výkonnou moc tvoří prezident, viceprezident, Komise pro styky s pevninou (MAC) a Výkonný dvůr (vláda). Ten se skládá z jednotlivých ministerstev, výborů a podřízených institucí⁴¹, předsedů komisí a ministrů bez portfeje. V jeho čele stojí prezident Výkonného dvora, tzn. premiér. Vláda vzniká po řádných volbách, poté, co prezident republiky jmenuje premiéra.

³⁹ Více o vzniku procedury přímé volby prezidenta a okolnostech prezidentských voleb z roku 1996 viz kapitola 3 této práce

⁴⁰ Viz Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2004, str. 79

⁴¹ Komise pro záležitosti Číňanů žijících v zahraničí, Generální ředitelství pro rozpočet, účty a statistiku, Vládní úřad pro informace, Rada pro plánování a rozvoj hospodářství, Komise pro atomovou energii, Ústřední banka, Rada pro zemědělství, Správa Palácového muzea, Administrace na ochranu životního prostředí a další..

Do přijetí ústavního dodatku v roce 1997, ho mohl jmenovat pouze se souhlasem Legislativního dvora, od té doby je toto pouze v prezidentově kompetenci. Premiér tedy nemusí vzejít z vítězné strany, to, kdo se stane premiérem, záleží pouze na rozhodnutí prezidenta. Vzhledem k tomu, že KMT měla vždy většinu v parlamentu a bylo třeba schválení osoby premiéra Legislativním dvorem, byl premiérem tradičně představitel KMT. I po zvolení opozičního prezidenta Chen Shui-biana v roce 2000 ovšem zůstala politická tradice zachována, protože premiérem jmenoval představitele silnější KMT.

Premiér po svém jmenování prezidentovi představil kandidáty na posty vicepremiéra, jednotlivých ministrů a předsedů komisí, které prezident na jeho doporučení jmenoval. Z podnětu bývalého prezidenta Chen Shui-biana v roce 2006, byla pravomoc jmenování jednotlivých ministrů ústavním dodatkem svěřena přímo premiérovi. Premiér odpovídá za politiku vlády. V případě uvolnění postu premiéra vykonává jeho funkci vicepremiér, ten k tomuto ale musí být oprávněn rozhodnutím Legislativního dvora, jehož výjimečné zasedání kvůli tomuto účelu musí prezident republiky svolat do 40 dnů od uvolnění postu premiéra. Vrcholným politickým orgánem Výkonného dvora je Rada výkonného dvora, která zahrnuje premiéra, vicepremiéra, jednotlivé ministry a předsedy komisí. Tento orgán schvaluje vládní návrhy týkající se závažných záležitostí, jako jsou například státní rozpočet, vyhlášení války, příměří, výjimečného stavu, mezinárodních smluv atd., ještě předtím, než je vláda postoupí ke schválení Legislativnímu dvoru.

Vzhledem k tradičně velkým pravomocím prezidenta a způsobu sestavování vlády, lze politické uspořádání na Taiwanu označit za poloprezidentský režim se silným postavením prezidenta, nebo po ústavních reformách, které posílily pozici parlamentu, jako prezidentsko-parlamentní formu vlády. Prezidentský úřad má tradičně ve své kompetenci zejména mezinárodní politiku. Premiér, pokud pochází ze stejné politické strany, bývá ve vztahu k prezidentovi jeho poradcem ohledně domácí politiky. Vztahy mezi prezidentem, premiérem a parlamentem ale nejsou v ústavě jasně definovány. Prezident jmenuje premiéra se souhlasem Legislativního dvora a Legislativní dvůr za určitých podmínek může premiéra sesadit. Může také iniciovat odvolání prezidenta, které musí být potvrzeno ve všelidovém referendu.

Výkonný dvůr (vláda) je ze své funkce odpovědný Legislativnímu dvoru (parlamentu) podle článku 57 ústavy. Legislativní dvůr může svrhnout premiéra třemi ústavními způsoby. Vláda má povinnost předkládat Legislativnímu dvoru správu o své činnosti. Během zasedání

Legislativního dvora mají jeho poslanci právo interpelovat premiéra nebo členy vlády. V případě, že Legislativní dvůr nesouhlasí s některým vládním rozhodnutím, může pomocí rezoluce požádat vládu o jeho upravení. Pokud to vláda odmítne, vrátí toto rozhodnutí zpět k projednání do Legislativního dvora, který může dvoutřetinovou většinou znovu odhlasovat svou původní rezoluci a tím sesadit premiéra.

Druhý způsob může nastat, jestliže vláda shledá, že je jakékoliv rozhodnutí Legislativního dvora, týkající se rozpočtu, mezinárodních smluv nebo statutárních orgánů, obtížně realizovatelné. Pak může se souhlasem prezidenta republiky během lhůty deseti dní požádat Legislativní dvůr o jeho přepracování. Jestliže ale Legislativní dvůr znovu podpoří svoje původní rozhodnutí dvoutřetinovou většinou, musí s tímto rozhodnutím vláda souhlasit, v opačném případě to opět znamená sesazení premiéra.

Třetím způsobem svržením premiéra je vyslovení nedůvěry vládě Legislativním dvorem, které je zakotveno v dodatku ústavy z roku 1997. Tento dodatek zároveň dává prezidentovi právo rozpustit parlament.

Výkonný dvůr sestavuje státní rozpočet, který musí 3 měsíce před počátkem nového fiskálního roku předložit Legislativnímu dvoru. Do čtyř měsíců po skončení fiskálního roku musí Legislativnímu dvoru naopak předložit finální zúčtování státních příjmů a výdajů.

Legislativní dvůr je nejvyšším zastupitelským orgánem zákonodárné moci a je volen přímo občany na volební období 5 let⁴². Zastupuje všechny provincie poměrně podle počtu obyvatel, ale zastupuje i etnické menšiny a občany žijící v zahraničí. Z doby, kdy si vláda Čínské republiky nárokovala svrchovanost i nad územím pevninské Číny, obsahuje ústava relikty v podobě volby zástupců do Legislativního dvora i z oblastí Tibetu a Mongolska⁴³. Ze svého středu volí tento parlamentní orgán svého předsedu a místopředsedu a ustanovuje výbory, které jednají s představiteli vlády. Za normálních okolností zasedá dvakrát ročně, a to od února do května a od září do prosince, ale na žádost prezidenta republiky nebo více než jedné čtvrtiny jeho členů může být svoláno výjimečné zasedání. Legislativní dvůr hraje nejvýznamnější roli v zákonodárném procesu. Přijaté zákony postupuje ke schválení prezidentovi republiky a vládě.

⁴² Do přijetí dodatku ústavy z roku 2004 bylo jeho funkční období pouze 3 roky

⁴³ V praxi nikdy voleni nebyli, ale formálně to v ústavě zakotveno být muselo, vzhledem k tomu, že Taiwan si nárokoval svrchovanost nad celým územím Číny. Viz. <http://www.president.gov.tw/en/>

Prezident může zákon buď do 10 dnů schválit, nebo postupovat podle výše popsaného modelu.⁴⁴

Volby do Legislativního dvora probíhaly do ukončení mandátů poslanců zvolených ještě v pevninské Číně pouze doplňkově, od roku 1992 již řádně. Ústavním dodatkem z roku 2004 byl počet poslanců kvůli větší efektivitě práce snížen z 225 na 113.

Druhou komorou parlamentu, která vzhledem k ústavním reformám přijatým koncem 90. let pozbyla většinu svých pravomocí a ústavním dodatkem z roku 2004 byla zrušena úplně, bylo občany volené Národní shromáždění, a to nejdříve na šestileté, poté na zkrácené čtyřleté funkční období⁴⁵. Mělo pravomoc volit a odvolat prezidenta republiky, přijímat dodatky k ústavě a vypisovat referendum. Prezident republiky Národnímu shromáždění každý rok předkládal výroční zprávu. Jednalo v sídle ústřední vlády na výzvu prezidenta republiky 90 dní před koncem jeho funkčního období, ale mělo být svoláno i v případě uvolnění prezidentského postu, jak je popsáno výše v této práci. Z podnětu kontrolního úřadu mělo zasedat ve věci impeachmentu prezidenta nebo viceprezidenta, z podnětu Legislativního dvora k přijetí dodatků ústavy, nebo na přání prezidenta nebo více než dvou pětín poslanců. Ve vztahu k prezidentskému úřadu hrálo významnou roli zejména během vlády prezidenta Lee Teng-huie, který svolání výjimečných zasedání Národního shromáždění hojně využíval k revizi ústavy a k prosazení přímé volby prezidenta. Pravomoci Národního shromáždění přešly po jeho zrušení v roce 2005 na Legislativní dvůr. Co se týče schvalování ústavních dodatků, je v současnosti jejich platnost po schválení Legislativním dvorem podmíněna schválením ve všelidovém referendu. Pravomoc volby prezidenta přešla taktéž do rukou občanů, pravomoc impeachmentu prezidenta a viceprezidenta je v kompetenci nejvyšších soudců.

Třetí složkou správy země je poslední lidem volený orgán, Kontrolní dvůr, který má za úkol schvalovat a prověřovat kandidáty na prezidenta, viceprezidenta, vrchní soudce soudního dvora a kandidáty na členy Soudního dvora. Každé vládní rozhodnutí musí nejdříve projít Kontrolním dvorem. Na podnět občanů může prověřovat hospodaření a činnost veřejných i soukromých institucí a následně na ně podávat žaloby. Prověřuje také žaloby podané na veřejné činitele a má právo je na jejich základě odvolat. Dříve plnil funkci třetí parlamentní komory, ústavním dodatkem z roku 1992 se stal pomocným soudním orgánem. Jeho nejvýznamnější pravomoc ve vztahu k úřadu prezidenta je možnost návrhu na impeachment prezidenta nebo

⁴⁴ Popsaného v této kapitole v odstavci o druhém ze způsobů odvolání premiéra, jinak viz. článek 72 VI. Kapitoly ústavy, http://president.gov.tw/en/prog/news_release/print.php?id=1105498690

⁴⁵ Zakotveno ve 2. dodatku ústavy z roku 1992

viceprezidenta více než jednou polovinou jeho členů.

Justiční (soudní) dvůr je zodpovědný za dodržování zákonů, zajištění bezpečnosti občanů a nedotknutelnosti majetku. Skládá se z předsedy, místopředsedy a 15 soudců, kteří jsou jmenováni prezidentem republiky a schvalováni Kontrolním dvorem. Je mu podřízena celá soustava soudů, od Nejvyššího soudu, přes vrchní a oblastní soudy, až po Administrativní soud a Výbor pro disciplínu veřejných činitelů.

Zkušební dvůr je instituce, která zodpovídá za to, aby posty ve státní správě zastávali k tomu způsobilí lidé. Zkoumá morální a odbornou způsobilost úředníků, zodpovídá za odbornou úroveň odborníků. Jako nástroj k tomu používá pravidelné zkoušky a prověrky, jejichž výsledky ovlivňují výši platu úředníků.

Je třeba dodat, že do doby, než KMT uznal nereálnost svého cíle sjednotit celé území pevninské Číny pod svou vládou, existovala v taiwanské státní správě jistá dvojkolejnost. Vedle ústředních orgánů fungovala ještě provinční vláda a přímo volené Provinční národní shromáždění, do nějž měly šanci být zvoleni i nezávislí kandidáti. Tento orgán ale pouze vykonával direktivy ústředních orgánů, ale oficiálně, vzhledem k programu KMT, musel existovat, aby demonstroval, že Taiwan je pouze jednou z provincií Číny.

3. Éra prezidenta Lee Teng-huie

3.1. Demokratické reformy v průběhu prvního funkčního období

Osobnost prezidenta Lee Teng-huie je pro taiwanský demokratizační proces velmi zásadní. Jako nástupce určený prezidentem Chiang Ching-kuem, který položil základní kameny taiwanské demokracie, pokračoval v jeho reformní politice a dotáhl tento proces do zdárného konce. Lee Teng-hui se narodil v roce 1923 přímo na Taiwanu a během japonské okupace studoval na prominentní Císařské univerzitě v Kjótu. Po válce pokračoval ve svých studiích na Taiwanské národní univerzitě v Taipei, kde se věnoval zejména zemědělské ekonomii. V tomto oboru nadále pokračoval ve Spojených státech na univerzitě v Iowě, kde úspěšně odpromoval a vrátil se na Taiwan, kde začal pracovat v Provinčním oddělení pro zemědělství a lesnictví (*Department for Agriculture and Forestry*). Od roku 1957 pracoval pro americko-taiwanskou komisi pro zemědělskou rekonstrukci (*Chinese-American Joint Commission on Rural Reconstruction*), která plánovala rozdělování amerických dotací do této oblasti. V roce 1970 byl jmenován šéfem její ekonomické divize a nemálo v této funkci přispěl rozvoji taiwanského zemědělství. Během toho navíc na částečný úvazek vyučoval na Taipeiské univerzitě a dodělal si doktorát v zemědělské ekonomice na Cornellově univerzitě v USA.

Svou kariéru ve vysoké politice začal jako historicky nejmladší člověk na postu ministra bez portfeje ve vládě Chiang Ching-kua, na který byl jmenován na základě své zprávy o taiwanském zemědělství z roku 1971. Tam měl na starost zajišťování lidských zdrojů do sektoru zemědělského a průmyslového rozvoje a zároveň se podílel na tvorbě zákonů o zemědělském rozvoji a koordinaci petrochemického průmyslu s novým stavebním projektem přijatým v 70. letech. V roce 1978 byl zvolen starostou Taipei, kde působil až do svého zvolení guvernérem Taiwanu, v roce 1981. I v této funkci zůstal věrný svému oboru a zasadil se o rozvoj zemědělských oblastí na Taiwanu.

V roce 1984 byl zvolen Chiang Ching-kuovým viceprezidentem, podílel se na jeho reformní politice a rozvíjel mezinárodní vztahy Taiwanu na četných zahraničních návštěvách. Po náhlé smrti prezidenta Chiang Ching-kua v lednu 1988 se coby viceprezident podle ústavy stal jeho nástupcem v tomto úřadu i na postu předsedy vládní strany KMT. Na přelomovém 13. sjezdu KMT v červenci 1988, kde byla přijata reformní stranická platforma, byl oficiálně zvolen

do funkce předsedy strany. Tam se také zavázal, že bude provádět demokratické reformy, které tento sjezd začlenil do programu strany. Novými cíli vládní strany se stalo posílení struktury třech volených parlamentních orgánů tak, aby více reprezentovaly obyvatelstvo, decentralizace související s posílením pravomocí místních samospráv, otevření stranické soutěže a s ním související zrušení mandátů starých poslanců. V zahraničněpolitické oblasti sledoval program rozvíjení mezinárodních styků, pomoc při hospodářské výstavbě rozvojových zemí a mimo jiné i sblížení se zeměmi střední a východní Evropy. Třetí bod programu se týkal posílení ekonomického rozvoje a zvyšování úrovně kultury a vzdělanosti a čtvrtý bod zmiňoval podporu styků s pevninskou Čínou.⁴⁶

Během dvou let v prezidentském úřadě se ukázal jako Chiangův schopný nástupce a i proti nevoli konzervativního křídla prosadil demokratické reformy, které již předtím Chiang Ching-kuo započal, ale sám nestihl realizovat. Během tohoto období navrhl dvě významné legislativní iniciativy. První z nich, z roku 1989, navrhovala Zákon o organizaci občanských skupin (spolčovací zákon, *Law on the Organization of Civil Groups*), který stanovil základní pravidla pro formaci politických stran a položil tím základy pro volnou stranickou soutěž. Velké změny díky němu proběhly i v armádě, protože povoloval vojákům vstupovat do libovolných politických stran a tím ukončil provázanost KMT s armádou, což vyvolalo její následnou redukci. S tímto zákonem souvisel druhý návrh, Zákon o dobrovolném odstoupení ještě na pevnině zvolených poslanců, zvolených na pevnině v roce 1948 (*Law on the Voluntary Retirement of Senior Parliamentarians*), který byl nezbytný k odblokování voleb do parlamentních těles.⁴⁷ Tento zákon byl schválen Legislativním dvorem a prezident ho 3. února 1989 uvedl v platnost. 21. června 1990 přijala Rada nejvyšších soudců usnesení, že výše zmínění poslanci musí rezignovat k poslednímu prosinci 1991 a poté mají být vypsány nové, svobodné volby.

Ke konci prezidentského funkčního období se ve vládní straně objevily názorové neshody ohledně nominace Leeho na další období. Strana se rozštěpila na dvě frakce. Reformní křídlo se postavilo za prezidenta Leeho, kdežto konzervativní křídlo nominovalo proti němu dva kandidáty, Lin Yang-kanga a Čankajškova mladšího syna Chiang Wei-kua. 21. března 1990 byl Národním shromážděním zvolen prezidentem republiky znovu Lee Teng-hui a to s počtem 641 z 688 hlasů. Jeho zvolení jednak reflektovalo rostoucí převahu reformního křídla ve straně,

⁴⁶ Viz Bakešová, Ivana: *Taiwan: Jiná Čína*. Havířov, 1992

⁴⁷ Viz. Rigger, Shelley: *Politics in Taiwan*, London, 1999, str. 132

jednak bylo reakcí na přání bývalého prezidenta, který Leeho neoficiálně určil svým nástupcem.

Ve svém inauguračním projevu z 20. května představil svůj záměr vyhlásit konec období komunistického povstání (*communist rebellion*) a navrátit se k ústavnímu pořádku v horizontu dvou let.⁴⁸ Jeho zvolení provázela amnestie předních disidentů z řad aktivistů za nezávislost. Krátce po svém zvolení, v červnu 1990, svolal Konferenci o národních záležitostech (*National Affairs Conference*), která měla projednávat 4 hlavní okruhy: systém místní vlády, systém ústřední vlády, revizi ústavy a postoj k ČLR. Ve výsledku se ale stala hlavně fórem pro projednávání ústavních reforem. Byli na ni pozváni poslanci, vysokoškolští profesori, vědci a experti z ekonomických i jiných oblastí, nezávisle na jejich politických názorech, což bylo do té doby bezprecedentní. Debaty probíhaly ve dvou okruzích – pro odborníky a pro veřejnost. Mezi odborníky převládal názor, že v zemi je ústavní krize a 54% respondentů soudilo, že by se měla řešit pomocí ústavních dodatků, zbytek byl buď pro přijetí úplně nové ústavy, nebo zachování ústavy staré. Veřejnost naopak ústavní krizi natolik nepocítovala, ovšem přijetí reforem by také řešila dodatky k ústavě. Konference se dále usnesla na souhlasu s ukončením mandátů starých poslanců, na uzákonění přímé volby guvernéra Taiwanu a starostů největších měst Taipei a Kaohsiung a na ukončení „dočasných opatření“⁴⁹.

Co je však s přihlédnutím k tématu této práce nejdůležitější, je fakt, že se účastníci konference usnesli na změně způsobu volby prezidenta, která měla odrážet vůli lidu. Neshodli se ale už v tom, jak by tato volba měla probíhat – jestli by měl být prezident volen přímo občany, nebo prostřednictvím nějakého lidem voleného kolegia volitelů, podobně jako ve Spojených státech. Odpověď na tuto otázku se dělila napříč politickým spektrem a to tak, že členové a sympatizanti Demokratické pokrokové strany (*Democratic Progressive Party*, dále jen DPP) byli spíše pro přímou volbu, kdežto část KMT spíše pro kolegium volitelů. Rozkol ohledně tohoto problému panoval i uvnitř KMT, protože se někteří členové obávali reakcí pevninské Číny na schválení přímé volby, kterou by mohla interpretovat jako znak nezávislosti Taiwanu a vyvodit z toho patřičné důsledky. Tento názorový rozkol v KMT byl důvodem, proč prezident Lee rozhodnutí o přímé volbě prezidenta odložil pro pozdější projednávání.

Aby však dodatky k ústavě byly legitimní, měl je přijmout legitimní orgán volený lidem.

⁴⁸ Viz. Chun-Chieh Huang and Feng-fu Tsao: *Postwar Taiwan in historical perspective*, University of Maryland, 1998, str. 75

⁴⁹ Výsledky výzkumu převzaty z Chun-Chieh Huang and Feng-fu Tsao: *Postwar Taiwan in historical perspective*, University of Maryland, 1998, str. 75

Tím však Národní shromáždění, ve kterém dosud zasedali staří poslanci, nebylo. Bylo tedy třeba počkat, až tito odstoupí a ve svobodných volbách bude zvoleno Národní shromáždění nové.

V této otázce ale nastal právní problém interpretace ústavy. Má prezident republiky právo posunout příští termín voleb, který podle ústavy měl být v prosinci 1992, o rok dříve, na prosinec 1991, a tím o rok zkrátit funkční období Národního shromáždění? Podle „Dočasných opatření“ by to možné bylo, ovšem tyto dodatky k ústavě měly být k 1. květnu 1991 zrušeny. Na druhou stranu ale byli poslanci, kteří v té době v NS zasedali, také zvoleni podle těchto dodatků.

Řešením této situace se stalo rozdělení ústavních reforem do dvou fází. V první fázi prezident svolal výjimečné zasedání Národního shromáždění, které se shodlo na datu příštích voleb do Národního shromáždění ke dni 21.12.1991 a do Legislativního dvora a Kontrolního dvora před 31.1. 1993. Dále schválilo, že tři měsíce po zvolení nového Národního shromáždění má prezident svolat výjimečné zasedání tohoto nového shromáždění, na kterém již dodatky k ústavě budou moci být přijaty.

1. května 1991 vstoupilo v platnost zrušení Dodatků platných po dobu komunistické rebelie a prezident Lee oficiálně vyhlásil konec tohoto stavu. Tím mohly v platnost vstoupit dodatky k ústavě o předčasných volbách do NS, schválené na jeho výše zmíněném prvním výjimečném zasedání. Toto Národní shromáždění, tzn. před předčasnými volbami, bývá v literatuře označováno jako „První Národní shromáždění“. Bylo historicky nejdéle úřadujícím parlamentem na světě, s funkčním obdobím delším než 40 let. „Druhé Národní shromáždění“ bylo zvoleno 21. prosince 1991, kdy drtivou většinou 71,17% hlasů vyhrál KMT, za ním následovala DPP s 23,94%⁵⁰. Jeho výjimečné zasedání bylo svoláno prezidentem na 20. května 1992. Jelikož k přijetí ústavních dodatků bylo třeba souhlasu tříčtvrtinové většiny za účasti alespoň dvou třetin ze všech poslanců, měla KMT jasnou většinu⁵¹. Ovšem ve věci způsobu volby prezidenta nebyla jednotná, proto konference odložila toto rozhodnutí až na rok 1995. Druhý dodatek ústavy upravoval volební období NS na 4 roky, umožnil prezidentovi republiky jedno svolání jeho výjimečného zasedání ročně a uložil mu povinnost podávat NS výroční zprávu⁵². Třetí dodatek přijatý na tomto zasedání přeměnil status Kontrolního dvora v kvazi-soudní orgán a svěřil jmenování jeho členů do rukou prezidenta se souhlasem NS. Stejně tak měli

⁵⁰ Viz.Chun-Chieh Huang and Feng-fu Tsao: *Postwar Taiwan in historical perspective*, University of Maryland, 1998

⁵¹ Při přepočítávání získaných hlasů na počet mandátů získává vítězná strana prémii 5%

⁵² Podobná Zprávě o stavu unie, kterou podává Kongresu prezident USA

být podle 4. dodatku jmenování členové Soudního dvora. Zkušební dvůr měl být podle 4. dodatku jmenován NS. Jen pro úplnost, 6. dodatek se týkal místní samosprávy a 7. dodatek ochrany životního prostředí.

Dodatek o přímé volbě prezidenta byl Národním shromážděním přijat až 28. července 1994, v platnost vešel 9. srpna 1995 a první volby se podle něj konaly 23. března 1996.. Podle tohoto dodatku může kandidáty jmenovat každá politická strana, která v předchozích provinčních a vyšších volbách získala více než 5%, nebo skupina občanů, přesahující počet 1,5% oprávněných voličů. Kandidátovi stačí ke zvolení prostá většina hlasů.

3.2. Diferenciace stranického systému

Ačkoliv byl vznik politických stran povolen až v roce 1989, už bývalý prezident Chiang Ching-kuo aktivitu opozičních sil, když už ne přímo podporoval, tak tiše toleroval. Do roku 1986 existovaly oficiálně na Taiwanu pouze tři politické strany – Kuomintang, Strana mladé Číny a Čínská sociálně demokratická strana. Poslední dvě jmenované však de facto nelze ani považovat za samostatné politické subjekty, jako spíše za přívěsky KMT. Strana mladé Číny vznikla v pařížském exilu již v roce 1923 a od roku 1938 spolupracovala s KMT v rámci jednotné protijaponské fronty. Po porážce nacionalistů v občanské válce přerušila svoji činnost, ale v roce 1956 ji opět obnovila na Taiwanu. Čínská sociálně demokratická strana vznikla za občanské války v Šanghaji a s KMT ji spojoval odboj proti komunistům. Po přesunu na pevninu ve své podpoře KMT nadále pokračovala.

Již od 50. let ale mohli v lokálních volbách a na provinční úrovni kandidovat i bezpartijní nezávislí kandidáti, pokud se přímo nevyjadřovali proti politice vládní strany. V roce 1957 jich několik z nich založilo Alianci nestraníků (*Non-party Candidates' Alliance*), která měla jejich kandidaturu ve volbách zefektivnit. Toto sdružení kritizovalo volební praktiky KMT, jejíž členové předsedali volebním komisím a jejíž kandidáti byli v předvolebním boji zvýhodnění poskytnutím prostoru v médiích. S aliancí nestraníků úzce spolupracovala platforma nestraníka Lei Chena, který založil na začátku 60. let časopis *Free China Fortnightly*. Ten byl zpočátku podporován vládní garniturou, protože propagoval boj proti komunismu. Časem se z něj ale stala platforma pro kritiku vládní politiky a otevřeně nabádal bezpartijní kandidáty k utvoření opoziční strany. Lei Chen byl ale brzo zatčen a jeho příznivci, kteří se pokusili realizovat jeho výzvu a

založili Čínskou demokratickou stranu, také.

V 70. letech nastalo uvnitř režimu určité uvolnění. V souvislosti s nepříznivou mezinárodní situací Čínské republiky ztratil režim podporu z venčí, tudíž byl nucen získávat si legitimitu na domácí scéně. Do politiky se dostávalo více rodilých Taiwanců, kteří dříve neměli v porovnání s čínskými přistěhovalci šanci. Otevřel se prostor pro nové opoziční pokusy. Jedna skupina, zejména exilová, volala po nezávislosti ostrova. Její aktivity ovšem byly tvrdě potlačeny. Druhá skupina ideologicky navazovala na Lei Chena a chtěla demokratizovat politické prostředí oslabením vedoucí role KMT. Opozice vydávala publikace pod stále novými tituly a režim nebyl schopný zachytit a zakázat je všechny.

Největší roli ale stále hrály volby, jako prostředek demokratizační strategie. Ve volebním roce 1977, kdy probíhaly zároveň volby do Provinčního shromáždění, obecních samospráv a městských rad, se nezávislí kandidáti opět sjednotili, pod vedením Kang Ning-hsianga a Huang Hsin-chieha, pod názvem Dangwai⁵³. V těchto volbách, v souvislosti s mezinárodními neúspěchy režimu, nezávislí kandidáti znatelně posílili. O rok později se měly konat doplňovací volby do Národního shromáždění, ovšem kvůli vypovězení styků z americké strany jen několik dní před volbami prezident Chiang Ching-kuo tyto volby odložil. Kandidáti Dangwai proti tomuto kroku zaujali nejednotný postoj. Ti umírnění z nich s rozhodnutím prezidenta souhlasili, ovšem radikálnější sekce považovala odsunutí voleb za neoprávněné. Do čela radikálů se postavil Yu Teng-fa, člen kaohsiungské samosprávy, který byl za své názory zatčen. Na jeho obranu se postavili aktivisté okolo časopisu Formosa a pořádali v Kaohsiungu demonstrace proti jeho zatčení. Hnutí se brzy rozšířilo na celé území Taiwanu, kde skupina Formosa zakládala své informační kanceláře. 10. prosince, u příležitosti Mezinárodního dne lidských práv, pořádala skupina Formosa demonstraci na náměstí v Kaohsiungu. Policie tuto demonstraci, zvanou později Incident v Kaohsiungu, ihned potlačila a členy skupiny pozatýkala. Hsu Hsin-liangovi, který celé hnutí vedl, se podařilo získat azyl ve Spojených státech a uprchnout. Incident vyvolal zájem světových médií i mezinárodních organizací a paradoxně místo potlačení opozice posílil základnu jejích sympatizantů, což se projevilo ve volbách v roce 1980, posílením kandidátů dangwai, rekrutovaných zejména z řad příbuzných obětí incidentu. Posílili i ve volbách v roce 1983, kde se dangwai sdružili do Asociace taiwanských bezpartijních pro výzkum veřejné

⁵³ Z tohoto jména vzniklo obecné označení „dangwai“ (s malým d), které se používá pro označení nezávislých kandidátů

politiky. Zaměřili se na kritiku KMT, že nedůsledně pokračuje ve slíbených reformách a nepotírá důsledně korupci. I přes znatelné posílení a zviditelnění, nebyli dangwai dostatečně organizováni a neměli ve volbách proti KMT šanci.

28. září 1986, k výročí narození Konfucia, se nezávislí kandidáti sešli v taipeiském Grandhotelu, aby vyhlásili vznik první opoziční strany, Demokratické pokrokové strany (*Democratic Progressive Party*, dále jen DPP). V listopadu téhož roku přijala strana na svém prvním sjezdu program, ve kterém požadovala zrušení výjimečného stavu, realizaci občanských svobod, garanci sebeurčení národa danou plebiscitem, přijetí Taiwanu do OSN, prosazení demokratických reforem, přímou volbu prezidenta, omezení výdajů na zbrojení a zlepšení životního prostředí.⁵⁴ V době svého vzniku čítala strana okolo 12 tisíc členů. Konzervativní křídlo KMT ihned požadovalo její zákaz a zatčení jejích protagonistů, ale reformní prezident Chiang vznik opozice toleroval, protože nebyla natolik silná, aby mohla dominanci KMT ohrozit. Od zrušení výjimečného stavu do začátku roku 1990 se na Taiwanu registrovalo něco přes 60 politických stran, ale pouze DPP se mohla stát politickou konkurencí KMT.

Po oficiálním povolení politických stran v roce 1989 mohla DPP kandidovat také do ústředních orgánů. Rostoucí podpora reformující se KMT a volební systém jednoho nepřenositelného hlasu (*single non-transferable vote system*) ale způsobily, že DPP nejdříve nebyla v parlamentních volbách schopna prolomit hranici 30%. Volilo se v jednomandátových obvodech, kde volič hlasuje pouze pro jednoho kandidáta. Jestliže kandidát získá více hlasů, než potřebuje ke svému zvolení, nemohou být přebytečné hlasy přerozděleny mezi další kandidáty jeho strany. Tento systém nahrává vysoce organizovaným zavedeným stranám a na druhou stranu produkuje vnitrostranickou soutěž mezi jednotlivými kandidáty. Volební kampaň se tak stává osobní záležitostí jednotlivých kandidátů a málo zdůrazňuje společnou politiku strany. Kandidáti neřídka sahají k protizákonným praktikám jako je korupce při zajišťování si své podpory a kupování hlasů.⁵⁵

Nová opoziční strana brzy čelila vnitřním problémům. Jelikož demokratické reformy zahájil samotný KMT, naplnil tak základní body z programu DPP. Strana nahradila tyto body programem poukazováním na stále nerovnoprávné postavení rodilých Taiwanců vůči přistěhovalcům (které ovšem reformní křídlo KMT také chtělo posílit). Krize v hledání národní

⁵⁴ Viz. Bakešová, I., Fürst, R., Heřmanová, Z.: Dějiny Taiwanu. Lidové noviny, Praha 2004

⁵⁵ Viz. Tsang, Steve Yui-Sang: *Democratization in Taiwan : implications for China*, New York, 1999, str. 35

identity se přetransformovala do vyhrocených nacionalistických požadavků radikálního křídla DPP (zvané „*New Tide*“), které požadovalo nezávislost Taiwanu, kdežto umírnění (frakce „*Formosa*“) stále trvali na unifikaci s pevninskou Čínou. Krize ve straně byla brzy zažehnána, když se obě křídla dohodla na tom, že umírnění připustí usilování o nezávislost jako jeden z bodů programu⁵⁶, zatímco radikálové budou akceptovat předsednictví umírněného Hsu Hsien-lianga.

Ve volbách do Národního shromáždění v roce 1991 DPP drtivě prohrála s vládní KMT. Její porážka byla způsobena jak její nejednotností, tak vzrůstem podpory KMT, ale také tím, že strana do těchto voleb nominovala víceméně druhořadé kandidáty, protože ty silnější si „šetřila“ na následující rok, do voleb do Legislativního dvora. Kuominang v těchto volbách vyhrál díky své reformní politice s heslem „reforma, stabilita a prosperita“⁵⁷, které poukazovalo na to, že opoziční politika nezávislosti může ohrozit bezpečnostní situaci Taiwanu, a díky rovnoměrné distribuci hlasů pro své kandidáty, kteří založili svoji kampaň na podpoře strany jako celku.

Rozkol ve vládní straně ale nastal překvapivě po následujících volbách do Legislativního dvora, v roce 1992, kde strana získala pouze 96 křesel (s 53,02%), kdežto DPP si polepšila na 50 křesel (tj. 31,03%).⁵⁸ DPP tedy získala více než 80% ze všech hlasů, které putovaly mimo KMT. Již před volbami se v KMT utvořilo radikální křídlo (v anglicky psané literatuře označované jako „*non-mainstream*“, oproti vládnoucímu umírněnému „*mainstream*“ křídlu⁵⁹), které nesouhlasilo s liberální politikou prezidenta Lee Teng-huie, zejména ve vztahu k jeho zahraniční politice a toleranci opozičních sil poté, co si DPP dala do programu cíl nezávislosti Taiwanu. V únoru roku 1993 tento rozkol vyústil ve svržení konzervativního premiéra Hau Pei-tsuna, které odhlasovalo umírněné křídlo KMT spolu s opoziční DPP, a jeho nahrazením umírněným Lien Chanem. Příznivci bývalého premiéra, převážně stranické špičky z pevniny provázané s armádou, prosazující sjednocení s ČLR, se odtrhli od KMT a založili Novou stranu (*New Party*, dále NP). Důsledkem odštěpení těchto poslanců od KMT byl sice pokles jeho váhy v Legislativním dvoře z 96 na 90 křesel, ale ideologické sjednocení strany posílilo jak pozici strany samotné, která se z autoritářské strany pozvolna měnila ve stranu demokratickou, zastupující už nejen přistěhovalce, ale i rodilé Taiwance, tak pozici prezidenta Lee Teng-huie, který již ve straně

⁵⁶ Hlavním argumentem, který umírněné křídlo přesvědčil, byly události na Tienanmen v roce 1989

⁵⁷ Leng, Shao-chuan; Lin Cheng-yi: Political Change on Taiwan: Transition to Democracy?, *The China Quarterly*, No. 136, Special Issue: Greater China (Dec., 1993), p. 805-839

⁵⁸ Nezávislí kandidáti získali 5.64% (8 křesel), Čínská sociálně demokratická strana 1,33%, zbývajících 0.59% si rozdělilo 11 malých politických stran

prakticky neměl odpůrců a mohl tak lépe prosazovat svou pragmatickou politiku.

Z hlediska zvyšování preferencí DPP byly zlomové volby do místních samospráv v roce 1994. Ačkoliv byl guvernérem Taiwanu zvolen vládní kandidát James Soong, starostou Taipei byl se 44% zvolen opoziční kandidát a budoucí prezident Chen Shui-bian. Bylo to poprvé, kdy DPP získala většinu v nějakém zastupitelském orgánu.

Trend zvyšování popularity DPP se projevil i v příštích volbách do Legislativního dvora, v roce 1995. KMT dosáhla nejhoršího výsledku v historii (46,1%) a skončila tak s většinou pouze tří poslanců. Faktickým vítězem se stala NP, která ubrala hlasy KMT a získala 13% hlasů. Křehká většina v Legislativním dvoře ale nebyla pro KMT tak nebezpečná, jak se může zdát, protože obě opoziční strany stály na opačné straně ideologického spektra a bylo tak velice nepravděpodobné, aby se proti ní spojily.

3.3. Prezidentské volby v roce 1996 a 2. volební období Lee Teng-huie

Konec prvního řádného funkčního období prezidenta Lee Teng-huie byl poznamenán vyhrocenou situací ve vztazích s ČLR. V březnu 1994 došlo na jezeru Quindao k atentátu na 24 taiwanských turistů plavících se na výletní lodi. ČLR sice brzy poté demonstrativně zatkla a popravila tři podezřelé z tohoto činu, ale rodinám obětí se to zdálo být nedostatečným odčiněním a žádaly vládu o vyhlášení sankcí vůči ČLR. To však kvůli provázanosti obou ekonomik nebylo myslitelné.

Od tohoto atentátu přiosříl prezident Lee svou rétoriku vůči Číně. Měsíc po této události, když poskytoval rozhovor jednomu japonskému magazínu, sám sebe přirovnal k Mojžíšovi, který vede taiwanský lid k svobodě, zatímco lid padá pod nadvládu jednoho cizího režimu za druhým. V ekonomické oblasti vyhlásil tzv. „*go south policy*“, která spočívala v podporování investic do jihovýchodní Asie místo do ČLR. V otázce sjednocení s Čínou prezident Lee odmítal čínské návrhy na model „jedna země-dva systémy“, dokud bude Čína udržovat komunistický režim.⁶⁰

Největším trnem v oku ČLR ale byly Leeho snahy o znovupřijetí Taiwanu do OSN. Od roku 1993 rozpoutal prezident celosvětovou kampaň, ve které se snažil přesvědčit mezinárodní instituce i cizí vlády, aby podporovali přijetí Čínské republiky do OSN. V roce 1995 při

⁵⁹ Viz. Hood, Steven J.: Political Change in Taiwan: The Rise of Kuomintang Factions, *Asian Survey*, Vol. 36, No. 5 (May, 1996), p. 468-482

⁶⁰ Viz. Rigger, Shelley: *Politics in Taiwan*, London, 1999

příležitosti 50. výročí založení organizace, poskytl Taiwan 1 miliardu dolarů OSN pro pomoc rozvojovým zemím. Ačkoliv získal podporu Spojených států i Evropského parlamentu, Čína stále přijetí Taiwanu do OSN blokuje. Po tomto mezinárodním neúspěchu zvolil Lee taktiku tzv. „dolarové diplomacie“ a soustředil pozornost směrem k malým státům třetího světa, kterým za uznání Čínské republiky a navázání diplomatických styků nabízel finanční dotace⁶¹. V těchto zemích pak zakládal neoficiální zastupitelské úřady, tzv. Hospodářské a kulturní kanceláře. I přes tuto iniciativu ale většina států světa vypověděla styky s Taiwanem a uznala ČLR. Některé státy uznávají duálně Taiwan i ČLR.

Prezident Lee věřil, že tzv. „návštěvní politika“, která spočívala v oficiálních i neoficiálních setkáních se zahraničními politiky, posílí prestiž Taiwanu ve světě a napomůže jeho uznání⁶². Ještě v roce 1994 podnikl premiér Lien Chan cestu po střední Evropě, během které navštívil i Českou republiku, kde se setkal s prezidentem Václavem Havlem. Přijetí na nejvyšší úrovni bylo bráno jako obrovský úspěch taiwanské diplomacie. Na své cestě do střední Ameriky chtěl Lee přenocovat na Havaji, ale USA mu ani pro mezipřistání neudělily vízum. O rok později byl pozván na návštěvu Cornellovy univerzity, kde dříve studoval. Několik členů amerického Kongresu z řad demokratů se vyslovilo pro neudělení víza, ale republikáni je přehlasovali a prezident Clinton výsledek hlasování schválil, takže prezident Lee mohl do USA přicestovat. 10. března 1995 pronesl na Cornellově univerzitě projev, ve kterém žádal o mezinárodněpolitickou podporu Taiwanu, který Čína považovala za projev separatismu. V reakci na to obvinila USA z vměšování se do jejích vnitřních záležitostí, přerušila dvoustranné rozhovory s taiwanskými nevládními agenturami⁶³, dočasně stáhla svého velvyslance z Washingtonu a zahájila vojenské manévry poblíž taiwanského pobřeží.

Tyto události předznamenaly krizi národní identity ve vztahu k ČLR, která propukla během masivní volební kampaně k prvním přímým prezidentským volbám v roce 1996. Za KMT kandidoval favorizovaný prezident Lee Teng-hui v tandemu s premiérem Lien Chanem⁶⁴. Jejich

⁶¹ Získal si tam přízeň několika států: Bahamy, Grenada, Libérie, Belize, Lesotho, Guinea Bissau, Středoafriická republika, Nigérie, Vanuatu, Gambie, Senegal, Svatý Tomáš a Princův ostrov, Marshallovy ostrovy, Palau, Kiribati

⁶² Nazývána také „holiday diplomacy“ podle toho, že prezident před cestou neudával oficiální důvod návštěvy, viz. Tien, Hung-Mao: *Taiwan in 1995. Electoral Politics and Cross-strait Relations*, Asian Survey, Vol. 36. No.1, (Jan. 1996), p. 33-40

⁶³ Od roku 1991 probíhaly rozhovory na úrovni nevládních agentur SEF (Strait Exchange Relations) a jejího čínského ekvivalentu ARATS (Association for Relations across the Taiwan Strait), které měly koordinovat styky obou zemí, protože počátkem 90. let se zintenzivnily styky příbuzných z Taiwanu a pevninské Číny i ekonomická spolupráce, hlavně v podobě investic.

⁶⁴ Byl nominován na 14. sjezdu KMT 92% jeho účastníků.

vyzvateli z řad bývalých starých členů KMT, kteří založili konkurenční Novou stranu, se stali Ling Yang-kang a bývalý premiér Hau Pei-tsun, kteří založili svoji kampaň na kritice prezidentovy politiky vůči Číně, jež může vyprovokovat ozbrojený konflikt a požadovali sjednocení, třeba i pod komunistickým režimem. Toto téma se stalo také jedním z bodů programu další kandidátské dvojice, bývalého předsedy kontrolního dvora Chen Li-ana a jeho viceprezidentky Wang Chin-feng, kteří kromě toho apelovali hlavně na náboženské cítění občanů. Zejména ale kandidáti opoziční DPP, bývalý disident a vůdce taiwanského hnutí za nezávislost, Peng Min-min a jeho kandidát na viceprezidenta, Frank Hsieh, provokovali Čínu tím, že během svých předvolebních projevů zdůrazňovali, že občané Taiwanu mají vlastní národní identitu a měli by mít, podle práva na sebeurčení národů, možnost žít v samostatném státě. Kvůli uklidnění mezinárodní situace ale nakonec upravili svá vyjádření v duchu, že jelikož Taiwan existuje coby de facto nezávislý už několik let, není třeba tuto skutečnost potvrzovat nijak oficiálně.⁶⁵

Samotný fakt, že měl být prezident na Taiwanu volen přímo občany, znamenal pro Čínu demonstraci nezávislosti, protože prezidentova legitimita byla přímo odvozena od vůle občanů ostrova a nebyla již nijak poplatná pevninské Číně. Během předvolební kampaně varovala Čína taiwanské voliče před kandidaturou Lee Teng-huie, který ji rozlítl během své cesty do USA a dokonce vystřelila směrem k taiwanským břehům několik raket. Konflikt ale uklidnily Spojené státy, které do oblasti vyslaly dvě letadlové lodě.

Jak se ale ukázalo v prezidentských volbách 23. března 1996, kterých se účastnilo kolem 76% oprávněných voličů, čínské výhrůžky naopak popularitu Lee Teng-huie posílily a s 54% byl zvolen prezidentem na své druhé funkční období. Druhý skončil opoziční Peng Ming-min s 21,1%, třetí Lin Yang-kang s 14,9% a poslední Chen Li-an s 10%.⁶⁶

Zároveň s prezidentskými volbami probíhaly volby do Národního shromáždění, které s 49,68% a 183 z 334 křesel vyhrál KMT. DPP získala s 29,85% 99 křesel a NP 13,67% a 46 křesel. 1 křeslo s 1,09% získala ještě nově založená Strana zelených a 5 zbývajících křesel si rozdělili nezávislí kandidáti.⁶⁷ Diferenciace stranického systému dále pokračovala. V návaznosti na čínsko-taiwanský konflikt se několik měsíců po volbách oddělila od DPP radikální Strana pro

⁶⁵ Viz. Tien, Hung-Mao: *Taiwan in 1995. Electoral Politics and Cross-strait Relations*, Asian Survey, Vol. 36. No.1, (Jan. 1996), p. 33-40

⁶⁶ Viz Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2004, str. 79

⁶⁷ Viz. Tsang, Steve Yui-Sang: *Democratization in Taiwan : implications for China*, New York, 1999, str. 59

taiwanskou nezávislost (*Taiwan Independence Party*).

Po vyhoceném předvolebním konfliktu se vztahy ČLR a USA opět normalizovaly a prezidenti obou států se pravidelně každý rok začali scházet v rámci „strategického partnerství“. V červnu 1998 prezident Clinton v Šanghaji vyhlásil „politiku tří ne“, ve které se Spojené státy zaručily nepodpořit nezávislost Taiwanu, neuznat princip uspořádání „jedna Čína-jeden Taiwan“ a nepodpořit členství Taiwanu v OSN. Vztahy Taiwanu a ČLR tedy zůstaly na stejném provizoriu, ačkoliv hospodářské a kulturní styky na bázi nevládních agentur se zlepšovaly. Taiwan stále zvyšoval svoje investice na pevnině, ačkoliv prezident Lee v roce 1996 schválil zákon o regulaci investic, podle něhož každý investiční projekt v ČLR, který přesahoval 50 milionů dolarů, měl být ohlášen a podléhal zvláštnímu vládnímu schválení. Silná ekonomika Taiwanu překonala v následujícím roce 1997 asijskou krizi, kterou způsobil propad thajské měny a na něj navazující řetězový propad ostatních měn a krach finančních institucí, a vyrovnala se i s následky silného zemětřesení v roce 1999⁶⁸. V roce 1998 potvrdil KMT znovu svou dominanci ve volbách do reformovaného Legislativního dvora (s výsledkem 46,4% hlasů), kdežto DPP získala pouhých 29,6%.⁶⁹ Tento výsledek potěšil ČLR, která se obávala nárůstu preferencí opozice.

Stabilizovaný stav vztahů ČLR-Taiwan ale znovu narušil prezident Lee, který v jednom ze svých projevů, pro německou televizi Deutsche Welle, v červenci 1999, označil vztahy ČLR a Taiwanu jako vztahy dvou států.⁷⁰ Čína v reakci na toto prohlášení opět mobilizovala svoje vojenské síly v pobřežních provinciích a tentokrát i Spojené státy nepřijaly toto prohlášení s nadšením, protože kolidovalo s jejich snahami o smíření obou čínských vlád. Důvodem pro tak silná slova mohl být mimo jiné i pouhý populismus, který měl napomoci ke zvolení příštímu prezidentskému kandidátovi za KMT, viceprezidentu Lien Chanovi, v příštích volbách v roce 2000, protože podle průzkumů veřejného mínění tuto koncepci podporovalo až 67% obyvatel.⁷¹

⁶⁸ 21. září 1999 ohrozilo Taiwan zemětřesení o síle 7,6 Richterovy škály, s epicentrem v horském taiwanském vnitrozemí. O život přišlo 2087 osob a 8711 osob bylo zraněno.

⁶⁹ Viz. Cabestan, Jean-Pierre: Taiwan in 1998: An Auspicious Year for the Kuomintang, *Asian Survey*, Vol. 39, No. 1, A Survey of Asia in 1998 (Jan., 1999), p. 140-147

⁷⁰ Viz. Cabestan, Jean-Pierre: Taiwan in 1999: A Difficult Year for the Island and for Kuomintang, *Asian Survey*, Vol. 40, No. 1, A Survey of Asia in 1999. (Jan.-Feb. 1999), p. 172-180

⁷¹ Viz. Cabestan, Jean-Pierre: Taiwan in 1999: A Difficult Year for the Island and for Kuomintang, *Asian Survey*, Vol. 40, No. 1, A Survey of Asia in 1999. (Jan.-Feb. 1999), p. 172-180

4. Prezidentské volby v roce 2000

Kontroverzní zahraniční politika reformované KMT směrem k Číně ukázala svou váhu v prezidentských volbách v roce 2000. Z řad KMT kandidoval nejen bývalým prezidentem podporovaný Lien Chan, ale také nezávislý (ale člen jedné z frakcí KMT) bývalý guvernér Taiwanu, James Soong. Ačkoliv se tyto dva kandidáti ucházeli o přízeň stejného potencionálního voličstva a rozdělovali tím svoje hlasy, čímž si navzájem snižovali možnost na zvolení, dávaly předvolební průzkumy větší šance Soongovi. Kvůli posílení kandidatury Lien Chana proběhlo uvnitř KMT několik změn ve vedoucích funkcích a dokonce rezignoval ministr zahraničí Jason Hu Chih-chiang, aby Lien Chanovu kampaň vedl. Během listopadu 1999 vystoupil James Soong z KMT a vedl dále kampaň jako nezávislý. Během prosince vyšlo najevo, že ve funkci generálního sekretáře KMT zpronevěřil James Soong vysoký obnos ze stranického fondu KMT⁷², který nechal převést na konto svého syna.

Díky neshodám uvnitř KMT a finančním skandálům Jamese Soonga se zvyšovaly šance na zvolení opozičního kandidáta za DPP, bývalého disidenta, právníka Chen Shui-biana, který byl ještě v době výjimečného stavu odsouzen ke 2 letům vězení za opoziční činnost, protože jakožto člen městské rady v Taipei na počátku 80. let vynesl na veřejnost několik korupčních skandálů. Jeho manželka, která se po této aféře stala obětí fingované dopravní nehody, která ji nadsmrti posadila na invalidní vozík, byla zvolena do Národního shromáždění jako nezávislá kandidátka (která ale podporovala DPP). Po svém propuštění byl Chen zvolen poslancem Legislativního dvora a v roce 1994 starostou Taipei. Jeho životní osud a angažovanost v DPP mu přinesly řadu příznivců. Ve své předvolební kampani se zaměřil nejen na mezinárodní otázky a otázky národní bezpečnosti (odmítal princip „jedné Číny“, který proklamuje ČLR, a zastával oficiální názor DPP, že není třeba ve vztahu k Číně podnikat žádné politické kroky týkající se nezávislosti, protože už Taiwan de facto nezávislý je, ale je třeba rozvíjet hospodářskou a kulturní spolupráci), ale také na potírání organizovaného zločinu, korupce, černého trhu, rozvoj ekonomiky, posílení investičního prostředí a dodržování lidských práv. K posílení preferencí mu pomohla také populární politička Annette Lu (Lu Hsiu-lien), která s ním kandidovala v tandemu

⁷² Majetek KMT byl v roce 2000 odhadován na 19 miliard amerických dolarů, strana však oficiálně přiznala jen 3,5 miliardy. Jeho přesné vyčíslení není možné vzhledem k jeho rozptýlení ve formě bankovních účtů, cenných papírů, nemovitostí ad., ale je považován za nejbohatší politickou stranu na světě. Viz. Fürst, Rudolf: Tchaj-wan na konci éry Kuomintangu?, *Mezinárodní politika.*, 5/2000, ročník 24, s. 20-22

coby jeho viceprezidentka.

Chen dokázal přesvědčit nerozhodnuté a zklamané voliče KMT. V přímých prezidentských volbách 8. března 2000, za volební účasti 82,7% oprávněných voličů, Chen Shui-bian vyhrál a nastartoval tak coby první prezident z opoziční strany, novou éru taiwanské demokracie. Navíc se ve věku 49 let stal historicky nejmladším prezidentem Čínské republiky. Duo Chen-Lu získalo 39,3% hlasů a předstihlo tak favorizovaného Jamese Soonga v tandemu s Chang Chau-hsiungem, kteří získali 36.84%. Lien Chan se spolukandidátem Vincentem Siewem skončili třetí, s 23,1%.⁷³

Ve svém inauguračním projevu z 20. května 2000, nazvaném „*Taiwan Stands Up: Advancing to an Uplifting Era*“⁷⁴ se Chen zavázal k podporování rozvoje průmyslu, vědy a techniky, k potírání korupce a černého obchodu, k začlenění Listiny základních práv a svobod do ústavy Čínské republiky, k reformě školství a soudnictví, k posílení pravomocí místních samospráv a posílení mezinárodního postavení Taiwanu. Ačkoliv za své priority považuje vnitrostátní záležitosti, je možné se jimi zabývat až po uklidnění napětí a normalizaci vztahů s ČLR, které se během volení kampaně opět zhoršily. Důrazná varování, aby Taiwan neoddaloval vyjednávání o sjednocení, vtělila ČLR do oficiálního vládního dokumentu s názvem „Bílá kniha“, ve kterém si Čína nárokovala vůči Taiwanu použít vojenskou sílu. Chen Shui-bian ve svém projevu prohlásil, že když komunistická Čína upustí od svého záměru použít proti Taiwanu vojenské prostředky, přísahá, že během své vlády nevyhlásí nezávislost, nezmění název státu, nezačlení do ústavy označení vztahů ČLR a Taiwanu jako vztahů dvou států a nebude iniciovat referendum týkající se nezávislosti.⁷⁵

Po neúspěšných volbách volaly stranické špičky KMT po rezignaci Lee Teng-huie z postu předsedy strany. Spekulovalo se o tom, že by se do čela strany mohl vrátit James Soong a dát směřování strany nový kurz, ale tyto spekulace byly brzo vyvráceny, když Soong krátce po volbách oznámil založení nové politické strany, Strany blízké lidu (*People First Party, dále PFP*), jejímž se stal předsedou. Tato strana je specifická tím, že stanovila dolní hranici členství

⁷³ Nezávislí Hsu Hsiu-liang s Chu Hui-liang získali 0.63% a kandidát za NP Li Ao, s Fung Hu-hsiangem 0,13%. Výsledky voleb viz. Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2004, str. 80

⁷⁴ President Chen Shui-bian's Selected Addresses and Messages (I): *A New Era of Peace and Prosperity*, Office of the President of the Republic of China, 2001

⁷⁵ „*Taiwan Stands Up: Advancing to an Uplifting Era*“ in: President Chen Shui-bian's Selected Addresses and Messages (I): *A New Era of Peace and Prosperity*, Office of the President of the Republic of China, 2001, str. 16

na 16 let.⁷⁶ Do čela KMT byl po rezignaci Lee Teng-huie zvolen neúspěšný prezidentský kandidát Lien Chan.

Prezidentské volby v roce 2000 byly v demokratizačním procesu velmi zásadním mezníkem a to jak z hlediska vnitřního vývoje, tak na mezinárodním poli. Jakožto první přímé volby, ve kterých byl zvolen opoziční kandidát, se staly ukazatelem rozvíjejícího se demokratického politického prostředí. Alternaci politických stran na nejvyšší státní pozici, kterou do té doby ovládala pouze dominantní strana, je v relacích taiwanského politického systému možné považovat za jeden z největších úspěchů na cestě k demokracii. Stalo se nemyslitelným, že by v budoucnosti mohl být zvolen prezident jinými než demokratickými prostředky. Tento aspekt by znamenal naplnění jedné z podmínek na cestě ke konsolidaci demokratického režimu, jak ji popisují Linz a Stepan, a to jako „political regime in which democracy as a complex set of institutions, rules, and patterned incentives and disincentives has become the only game in town.“⁷⁷

Porážka Lien Chana prokázala, že dříve autoritářská strana KMT již v reformním procesu, který sice úspěšně nastartovala, vyčerpala svůj potenciál. Voličstvo dalo přednost kandidátovi, který se více než na vztah k Číně ve svém konceptu zaměřoval spíše na stabilizaci domácího prostředí, posílení role institucí, potírání korupce a lidská práva. Z mezinárodního hlediska znamenalo zvolení Chena, jakožto jediného kandidáta, který si nepřál připojení k Číně, posun v debatě o národní identitě. Ačkoliv ČLR varovala před možnými kroky, které v případě jeho zvolení může Taiwan z její strany očekávat, voličstvo se nenechalo zastrašit.

Období koabitace

Vykonávání vlastní politiky nově zvolenému prezidentovi stěžovaly dva faktory. Na jedné straně ho omezovala ČLR, která s ním jakožto představitelem strany, která ve svém programu požadovala nezávislost, odmítala jednat. Na druhé straně musel čelit nesnázím na domácím poli - protože prezidentské volby vyhrál coby opoziční kandidát, měl pouze slabý mandát a nemohl se opřít o parlamentní většinu. Jeho strana DPP kontrolovala v Legislativním dvoře pouze okolo jedné třetiny křesel, což stěžovalo prosazování jeho návrhů. KMT navíc stále ovládala média, ozbrojená síla a její lidé zastávali vysoké pozice v administrativě. Poprvé tak v historii Čínské

⁷⁶ Ačkoliv je hranice členství v ostatních stranách 18 let.

⁷⁷ Viz. Linz, Juan J.; Stepan, Alfred: Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, London, 1996

republiky nastalo období kohabitace, se kterým dosud nikdo neměl zkušenosti, protože politický systém Čínské republiky byl koncipován pro vládu jedné strany a tyto problémy dosud nebylo třeba řešit. Prezident sice oplýval četnými pravomocemi, ale ačkoliv mohl jmenovat premiéra bez souhlasu parlamentu, nemohl parlament rozpustit a vypsat nové volby.⁷⁸

Prezident Chen situaci vyřešil tak, že premiérem jmenoval Tang Feie, bývalého ministra obrany v Lien Chanově vládě, ale pouze jako nezávislého, bez návaznosti na KMT. Ten do své vlády jmenoval bývalé reformní ministry a blízké spolupracovníky Lee Teng-huie, ale s předsedou KMT, Lien Chanem, svá rozhodnutí nekonzultoval. Nedá se tedy říct, že by vládu tvořil přímo KMT. Ten nyní stál v opozici a snažil se práci vlády jakýmkoliv způsobem znemožnit. Parlamentní většina, kterou disponoval, mu umožnila zamítnout návrh rozpočtu a kompletně přepracovat pracovní zákoník. Když vláda oznámila, že zastaví výstavbu 4. jaderné elektrárny, která byla schválena v rámci jaderného projektu bývalé vlády⁷⁹, ačkoliv o tomto projektu několik dní předtím jednal prezident Chen s Lien Chanem a o žádných změnách se nezmínil, vyhrožovala KMT impeachmentem prezidenta. Ten se za své jednání omluvil, ale KMT jakýkoliv dialog s prezidentem odmítal a požadoval ustavení koaliční vlády, ve které by byl zahrnut. Zrušení projektu výstavby 4. jaderné elektrárny stálo post premiéra Tang Feie, který souhlasil se starým plánem výstavby. Nahradil ho Chan Chung-hsiung z DPP a pozice vlády ve vztahu k parlamentu se tím definitivně oslabil. Ve sporu o jadernou energii rozhodla Rada nejvyšších soudců tak, že jeho řešení přenechá Legislativnímu dvoru. Ten, vzhledem ke KMT většině, rozhodl o pokračování výstavby jaderné elektrárny v Kungliao, a tím ještě více oslabil prezidentovu prestiž.

Postoj ostatních stran k politické krizi byl velmi různorodý. Soongova PFP požadovala vypsání předčasných voleb, kdežto prezidentova DPP chtěla změnit ústavu a zavést prezidentský systém. Opoziční strany, tj. KMT, PFP a NP, se v parlamentu sjednotili do tzv. „modré koalice“ (*pan-blue coalition*)⁸⁰ a blokovali všechny vládní návrhy. Příklon KMT k těmto dvěma stranám, které podporovaly sjednocení s Čínou, neschvaloval bývalý prezident a předseda strany Lee Teng-hui a s několika dalšími politiky z KMT, kteří se stávající politikou strany nesouhlasili,

⁷⁸ To mohl pouze v případě, když parlament vyslovil vládě nedůvěru

⁷⁹ KMT považoval rozvoj jaderné energie za nezbytný pro ekonomický rozvoj, kdežto DPP byla tradičně proti jaderné energii. V době, kdy Chenova administrativa oznámila plánované zastavení projektu, bylo již 30% projektu s dosavadními náklady 145 milionů dolarů dokončeno. Viz. Alagappa, Muthiah: *Taiwan's Presidential Politics: Democratization and Cross-Strait Relations in the Twenty-first Century*. London, 2001, str. 16

⁸⁰ Pojmenování pochází podle modré barvy ve znaku KMT

založil novou politickou stranu, Alianci taiwanské jednoty (*Taiwan Solidarity Union*, dále TSU), která měla za úkol podpořit prezidenta Chena a zabránit pádu vlády.

Politická krize se projevila i lehkým oslabením v ekonomické oblasti. Prezident Chen zrušil restriktce pro investice v pevninské Číně, které zavedl jeho předchůdce v reakci na čínské vojenské manévry z roku 1996 a podněcoval rozvoj třetího sektoru a hi-tech průmyslu. Nestabilní politické prostředí ale odradilo mnoho investorů, kteří své aktivity raději přesunuli na pevninu a dokonce se i zvýšila nezaměstnanost o 3,19%.⁸¹ Ekonomická situace se ale rychle zlepšovala vzhledem k opatřením nutným pro přijetí do WTO, které bylo plánované na začátek roku 2002.

Ekonomické oslabení Taiwanu nahrávalo do karet ČLR, protože růst taiwanských investic na jejím území prohluboval vzájemnou závislost obou ekonomik. Jakožto se členem DPP, která má ve svém programu cíl vyhlásit nezávislost Čínské republiky, odmítala ČLR s prezidentem Chen Shui-bianem jednat. Přesto se však pokusil o určité smířlivé kroky, když výbor MAC schválil otevření přímého obchodu a dopravního spojení mezi pobřežními ostrovy Kinmen a Matsu a čínským pobřežím. ČLR s ním ale odmítala jednat, proto tento krok měl jen lokální význam pro místní rybáře.

V prosinci 2001 probíhaly volby do Legislativního dvora. Během předvolební kampaně kritizovala modrá koalice vládní neúspěchy v ekonomické oblasti, ale prezidentu Chenovi, s podporou Lee Teng-huiovy TSU, se podařilo voliče přesvědčit, že ekonomický propad nastal kvůli nevstřícné politice opozice, která blokovala vládní činnost. „Zelená koalice“ (*pan-green coalition*)⁸² také stále více zdůrazňovala politiku nezávislosti, která ji od modré koalice odlišovala a tím odvedla pozornost od původního tématu předvolební kampaně, ekonomické situace. Úspěchu zelené koalice napomohlo navíc vyloučení taiwanského zástupce z konference APEC v Šanghaji, které znovu rozdmýchalo protičínské nálady. Poprvé v historii získala DPP ve volbách více hlasů než KMT (33,38% oproti 28,56%), což znamenalo, že lidé jsou spokojeni s prezidentovou politikou. Premiérem byl jmenován člen DPP, Yu Shyi-kun, ale přesto si modří udrželi parlamentní většinu, protože PFP získala 18,57% a NP 2,61%, kdežto zelený partner DPP, TSU, 7,76%.

Ve snaze podpořit „zelenou“ politiku nezávislosti navrhla v únoru 2002 s vládou

⁸¹ Wu, You-Shan: Taiwan in 2000: Managing the Aftershocks from Power Transfer, *Asian Survey*, Vol. 41, No. 1, (Jan.-Feb. 2001), p. 40-48

⁸² Podle zelené barvy v emblému DPP

spřízněná TSU, aby kandidátem na prezidenta mohl být pouze rodilý Taiwanec. Chtěla tím poukázat na to, že nikdo z vedoucích politiků modrého tábora, ať už zakladatel PFP James Soong, předseda KMT Lien Chan nebo starosta Taipei a dnešní prezident Ma Ying-jeou, se nenarodil na ostrově. Prezident Chen návrh ihned odmítl. TSU naopak odmítla podpořit některé prezidentovy návrhy v ekonomické oblasti. Kvůli upevnění síly vládnoucí strany přijala DPP do svých stanov, že pokud je prezidentem republiky její člen, musí zároveň vykonávat funkci jejího předsedy.

Ve volbách starostů Taipei a Kaohsiungu se ukázala naopak nejednotnost modré koalice. Protože nebyli schopni dohodnout se na silném kandidátovi v Kaohsiungu, získala tento post vládní DPP. Naopak v Taipei obhájil svou pozici stávající starosta Ma Ying-jeou, na kterém se shodly všechny opoziční strany. Pozice tohoto muže napříč modrou koalicí byla tak silná, že se o něm mluvilo jako o favorizovaném kandidátovi na prezidenta ve volbách 2004.

5. Prezidentské volby 2004 a jejich souvislost s mezinárodně-politickou situací

Předvolební kampaň a otázka spojení voleb s „obranným referendem“

V roce 2003 zasáhla Taiwan mohutná epidemie smrtelné nemoci SARS.⁸³ Ačkoliv první vlnu epidemie zvládla zdravotnická zařízení úspěšně potlačit, druhá smrtící vlna vypukla nečekaně a vyžádala si mnoho lidských životů. Prezident dokonce uvažoval o vyhlášení výjimečného stavu. Když se stav stabilizoval, využil Chen Shui-bian situace politicky a tlačil na přijetí Taiwanu do WHO⁸⁴, které by Taiwan více zviditelnilo na mezinárodním poli. Ačkoliv měl podporu u Spojených států, které argumentovaly tím, že nelze vyloučit z diskuze oblast, kde žije a je nemocí potencionálně ohroženo 23 milionů lidí, a chtěly alespoň pozvat taiwanské zástupce na zasedání WHO o SARS, organizace žádost o členství znovu odmítla a pozvánky na zasedání pro taiwanské zástupce poslala do Pekingu.⁸⁵

V souvislosti s otázkou vstupu do WHO navrhla vládní DPP schválit referendum na celonárodní úrovni, které už sice je zakotveno v ústavě jakožto demokratický prostředek, ale pouze na místní úrovni. Referendum o vstupu do WHO mělo ukázat opravdový zájem Čínské republiky o vstup do této organizace. Celá tato procedura ale měla sloužit k vytvoření předpokladů pro vyhlášení referenda o nezávislosti, ačkoliv prezident ve svém inauguračním projevu slíbil, že se toho zdrží. Spojené státy vyjádřily v této otázce obavy, že by referendum mohlo ještě více poškodit vztahy Taiwanu s ČLR. Viceprezidentka Annette Lu v reakci na to prohlásila: *„Americká vláda není v pozici, aby mohla oponovat našemu rozhodnutí vyhlásit referendum, které je základním lidským právem a mechanismem k projevení kolektivní vůle Taiwanců. Jako nezávislý suverénní stát, Taiwan, Čínská republika, nedovolí žádné zemi, aby zasahovala do jeho vnitřních záležitostí.“*⁸⁶

Návrh referenda hrál důležitou roli v Chen Shui-bianově předvolební strategii. Chtěl vzbudit národní cítění a dát občanům pocit, že mohou přímo rozhodovat o důležitých politických otázkách. Spojení referenda s prezidentskými volbami by mu tak mohlo napomoci získat více

⁸³ Sudden Acute Respiratory Syndrome

⁸⁴ World Health Organization (Světová zdravotnická organizace)

⁸⁵ Viz. Rigger, Shelley: Taiwan in 2003: Plenty of Clouds, Few Silver Linings, *Asian Survey*, Vol. 44, No. 1, (Jan.-Feb. 2004), p. 182-187

⁸⁶ Taipei Times, 26. června 2003, in: Rigger, Shelley: Taiwan in 2003: Plenty of Clouds, Few Silver Linings, *Asian Survey*, Vol. 44, No. 1, (Jan.-Feb. 2004), p. 182-187

hlasů. Návrhy zákonů o referendu předkládané během roku parlamentu byly ale opakovaně zamítány KMT většinou. Prezident se proto rozhodl pro jinou strategii – přijetí nové ústavy. I to by ale mělo být potvrzeno občany v referendu. Peking si z toho ovšem vyvodil, že prezident chce přijmout novou ústavu a tím demonstrovat nezávislost, kterou si poté nechá potvrdit ve všelidovém referendu.

Zákon o referendu (*Referendum Act*) se nakonec podařilo v parlamentu prosadit a byl přijat 27. listopadu 2003. Podle tohoto zákona může být celostátní referendum vyhlášeno pouze na základě občanské nebo parlamentní iniciativy. Prezident republiky může pouze v případě ohrožení národní suverenity cizí mocí vyvolat tzv. „obránné referendum“.⁸⁷ Opozice souhlas s tímto zákonem udělila pod podmínkou, že obsahem referenda nemůže být změna názvu státu, změna státní vlajky a vyhlášení nezávislosti. Takové referendum se může konat pouze v případě, bude-li ostrov vojensky napaden ČLR.

Dalším předvolením tématem DPP byla otázka vytvoření demilitarizovaného pásma mezi Taiwanem a ČLR, které by v důsledku znamenalo stažení čínských raket z pobřežních provincií. Tato myšlenka získala u voličů tak velkou podporu, že za její realizování probíhaly v hlavním městě Taipei desetitisícové demonstrace. Nabízela se otázka, jak se má vláda zachovat, když Peking odmítne rakety stáhnout. Má v takovém případě Taiwan považovat jejich nestažení za úmysl ČLR ho vojensky napadnout? Má posílit svou obranu nákupem dalších zbraní z USA a připravit se na potenciální válku, nebo naopak ustoupit a navázat s Čínou další mírové rozhovory? Ať už se vláda zachová jakkoliv, vyprovokuje Čínu k protiopatřením, která poslouží jako argument taiwanským voličům, proč nechtít sjednocení a nepodpořit „modré“ kandidáty.

Masivní kampaň s úmyslem vyprovokovat Čínu se ale k Chen Shui-bianově smůle nesesetkala s pochopením v zahraničí a vyvolala tak u části voličů, kteří preferovali stabilitu zaručující status quo, opačný efekt. Kandidáti modrého tábora, Lien Chan a James Soong, kteří v minulých volbách stáli proti sobě, pochopili, že spojením sil mohou získat mnohem více. Předvolební průzkumy dávaly více šancí tomuto silnému modrému tandemu. Vysoká účast na předvolebních meetinzích obou táborů ukázala, že kampaň dokázala mobilizovat voliče a vzbudit jejich zájem. To se také projevilo na vysoké volební účasti 80,28%.⁸⁸ Před těmito volbami také poprvé probíhaly debaty mezi oběma kandidáty přenášené televizí. Předtím měli kandidáti pouze

⁸⁷ „The act stipulates that the president can call a referendum, if a foreign threat endangers national sovereignty“. Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2004, str. 84

⁸⁸ Viz. Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2004, str. 82

možnost prezentovat své programy samostatně.

Poslední den předvolební kampaně byli prezident Chen Shui-bian a viceprezidentka Annette Lu postřeleni během defilé v otevřeném voze v centru Taipei. Oba byli převezeni do nemocnice s lehkými zraněními. Tato událost, jelikož se odehrála ještě v době, kdy strany mohly vést předvolební kampaň, emotivně zapůsobila na voliče a mohla přispět k těsnému Chenovu zvolení v prezidentských volbách ze dne 20. března 2004. Ihned po atentátu byl zvýšen stupeň pohotovosti armády, což v praxi znamenalo, že vojáci, ze kterých by tradičně většina volila KMT, byli nuceni zůstat v kasárnách a nemohli se tak účastnit voleb. V souvislosti s atentátem byla vytvořena vyšetřovací skupina, která došla k závěru, že s největší pravděpodobností za pokusem stál duševně chorý Chen Yi-hsiung. Než ho ale stačili vyslechnout, byl nalezen mrtvý a případ se tímto uzavřel. KMT ale nebyl s výsledky vyšetřování spokojený, dokonce obvinil demokratické kandidáty, že atentát zosnovali sami, aby zvýšili své preference. V rámci Legislativního dvora byl vytvořen výbor, který se znovu zabýval vyšetřováním atentátu. Dodnes ale není případ plně dořešen.

Chen Shui-bian a Annette Lu volbách získali 50,11% a vyhráli tak těsnou většinou 29 518 hlasů nad tandemem Lien Chan – James Soong, kteří získali 49,89%.⁸⁹ KMT spolu s PFP se pokusila zpochybnit těsný výsledek voleb, podala stížnost k Nejvyššímu soudu a nechala hlasy přepočítat. Namítala také, že kvůli zesíleným bezpečnostním opatřením v době voleb nebyla pro plnění služebních povinností umožněna účast ve volbách povoláním vojákům. Nevyšší soud ale 10. května rozhodl, že k žádnému pochybení nedošlo.

Spolu s těmito volbami se konalo zároveň první celonárodní referendum, nazvané „Mírové referendum“. Voličům byly položeny dvě otázky. První z nich se týkala posílení národní obrany a zněla: „Má Taiwan získat výkonnější protiraketové střely, aby posílil kapacity národní obrany?“ („Should Taiwan acquire more advanced anti-missile weapons to strenghten the nation’s defensive capabilities?“) Drtivá většina voličů (6 511 216) odpověděla „ano“, oproti 581 413 „ne“. Druhá otázka se týkala vztahů s ČLR a zjišťovala, jestli „má Taiwan vést s Čínou rozhovory o míru a stabilitě“ („Should Taiwan seek talks with China on the establishment of a „peace and stability“ framework for cross-strait interaction“?). Většina voličů (6 319 663) byla pro, kdežto 545 911 voličů proti.⁹⁰ Referendum ale nebylo platné, protože nenaplnilo kritéria pro

⁸⁹ Viz. Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2004, str. 82

⁹⁰ Viz. Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2004, str. 84. článek Kao, Mily Ming-tzu: The Referendum Phenomenon in Taiwan: Solidification or Taiwan Consciousness?, *Asian Survey*, Vol. 44, No. 4, (July-

volební účast.⁹¹ Nízká účast v referendu bývá vysvětlována jednak silnou podporou opozice, která si referendum nepřála, jednak obavami z reakce Pekingů a jednak také pochybami o jeho smyslu, protože jeho platný výsledek by pro vládu stejně nebyl závazný.⁹² Bez ohledu na to ale poskytlo vládě vizi o názorech obyvatel. Z jeho výsledku vyplynulo, že by si drtivá většina občanů přeje udržovat styky s ČLR na stávající mírové bázi, chce pro jistotu vojensky posílit národní obranu.

Staronový prezident Chen se nechal inspirovat výsledky referenda a pokusil se výzvou ve svém projevu „*Double Ten National Day Address*“ z 10. října 2004⁹³ o navázání dialogu s Čínou. Namísto toho Čína ale přijala 14. března 2005 tzv. „*Anti-secession Law*“, který měl legalizovat použití vojenské síly vůči Taiwanu. Prezident Chen uspořádal v reakci na to o měsíc později konferenci, která měla zformulovat oficiální stanovisko k tomuto čínskému kroku. To bylo nazváno „jeden princip, tři důrazy a pět odmítnutí“ („*one principle, three insistences, and five oppositions*“). Oním jedním principem má být ochrana národní suverenity Taiwanu. Důraz byl kladen na další rozvoj demokratických reforem, odlišování taiwanské národní identity od čínské a posilování státnosti. Stanovisko odmítalo pekingský princip „jedné Číny“⁹⁴, prohlášení z roku 1992, které tento princip schvaluje, princip „jedna země-dva systémy“⁹⁵, jakýkoliv návrh na sjednocení Taiwanu s ČLR a použití vojenských prostředků, které bylo zakotveno v „*Anti-secession Law*“.⁹⁶

V oblasti vnitřní politiky prosadil prezident přijetí několika ústavních dodatků, které posílily roli zákonodárné moci. Kvůli schválení dodatků bylo ad hoc zvoleno v roce 2005 poslední Národní shromáždění.⁹⁷ Dodatky prodloužily funkční období Legislativního dvora ze tří

August 2004), p. 591-613, nicméně udává jiné znění otázek: 1. „*If China refuses to withdraw the missiles it has targeted at Taiwan and to openly renounce the use of force against us, would you agree that the government should acquire more advanced anti-missile weapons to strengthen Taiwan's self-defence capabilities?*“, 2. „*Would you agree that our government should engage in negotiations with China about the establishment of „peace and stability“ framework for cross-strait interactions in order to build consensus and for the welfare of the peoples on the both sides?*“

⁹¹ Výsledek referenda podle zákona z roku 2003 je platný v případě, vyzvedne-li si 50% voličů hlasovací lístky, aniž by potom museli volit a jestliže 50% z těchto oprávněných voličů, kteří si vyzvedli hlasovací lístek, odpoví na položenou otázku „ano“. Viz. Kao, Mily Ming-tzu: *The Referendum Phenomenon in Taiwan: Solidification or Taiwan Consciousness?*, *Asian Survey*, Vol. 44, No. 4, (July-August 2004), p. 591-613

⁹² Viz. Bakešová, I., Fürst, R., Hefmanová, Z.: *Dějiny Taiwanu*. Lidové noviny, Praha 2004

⁹³ http://president.gov.tw/en/prog/news_release/print.php?id=1105499591

⁹⁴ Podle kterého je Taiwan integrální součástí ČLR

⁹⁵ Který funguje např. v případě Kong Kongu nebo Macaa

⁹⁶ http://president.gov.tw/en/prog/news_release/print.php?id=1105499591

⁹⁷ Výsledky voleb: DPP 127 křesel, KMT 117, TSU 21, PFP 18, viz.

<http://english.www.gov.tw/ct.asp?xItem=17503&ctNode=914&mp=1>

na čtyři roky a zmenšily počet jeho křesel z 225 na 113. Dále zrušily Národní shromáždění a upravily budoucí přijímání dodatků k ústavě tak, že dodatky bude sice schvalovat Legislativní dvůr, ale o jejich definitivním přijetí musí být rozhodnuto v národním referendu. Referendum bylo v těchto dodatcích zakotveno jako demokratický prostředek rozhodování. V roce 2006 Chen Shui-bian inicioval přijetí ústavního dodatku, jenž přenesl prezidentskou pravomoc jmenovat ministry na premiéra.⁹⁸

Ačkoliv prezident neměl podle Zákona o referendu iniciativu vyvolat referendum, pomocí své strany DPP apeloval na voliče, aby pomocí petice svolali referendum o tom, pod jakým jménem se má Taiwan ucházet o členství v OSN. Toto referendum se mělo konat k příležitosti dalších prezidentských voleb v letošním roce.

III. Dodatek

Ačkoliv projekt této práce nezmiňuje, vzhledem k termínu jejich konání, prezidentské volby z března letošního roku, není možné se o nich alespoň stručně v tomto dodatku nezmínit. Již v lednu letošního roku probíhaly na Taiwanu volby do reformovaného⁹⁹ Legislativního dvora. Tyto volby prokázaly, že voliči nebyli spokojeni s vládou DPP. KMT dokázal oslovit voliče i v tradičních baštách demokratů na jihu země a tyto volby s přehledem vyhrál.¹⁰⁰ V březnových prezidentských volbách se potvrdila premisa, že vyhraje-li v lednových parlamentních volbách KMT, získá později také prezidentský úřad. Bývá nazývána tzv. „teorií melounu“, vycházející ze starého taiwanského přísloví. Na Taiwanu se tradičně pěstuje velké množství melounů. Díky příznivému klimatu jsou mnohem větší, než jaké se prodávají na našich pultech, a mají nepravidelný podlouhlý tvar. Jestliže se tento meloun postaví na stůl, přehoupne se na svou tlustší stranu. Ekvivalentně k tomu bylo i v letošních volbách. Protože KMT s velkou převahou vyhrál lednové parlamentní volby, většina voličů se v prezidentských volbách rozhodla také pro jejího

⁹⁸ Viz. http://president.gov.tw/en/prog/news_release/print.php?id=1105499591

⁹⁹ Podle ústavních dodatků z r. 2004 se rozdělovalo pouze 113 mandátů. Poprvé byl použit nový volební systém, kde v jednomandátových obvodech měl volič možnost odevzdat dva hlasy („single-district two-vote system“, nebo smíšený proporční systém). Jeden z hlasů byl pro konkrétního kandidáta, druhý pro politickou stranu.

¹⁰⁰ KMT získal 78 křesel, DPP získala 27 křesel

kandidáta.¹⁰¹

Po předchozích zkušenostech nenechali voliči dopustit, aby opět docházelo ke kohabitaci, která brzdila účinné vládnutí. Navíc v bývalé vládní straně DPP opět vládla nevraživost mezi jejími jednotlivými frakcemi, a to zejména v otázce intenzity projevů politiky nezávislosti. Někteří její členové, včetně prezidenta Chena a jeho příbuzných, byli obviněni z korupce. Ačkoliv boj proti korupci byl hlavním tématem Chen Shui-biana v předchozích volbách, nepodařilo se mu kvůli slabému mandátu implementovat svoje sliby do praxe. Tato trefná kritika se stala jedním z hlavních bodů předvolebního programu vítězného kandidáta KMT, Ma Ying-jeou a zřejmě mu zajistila i vítězství¹⁰². Jeho další prioritou je posilování demokratičnosti institucí, pokračování v zapojování občanů do demokratického procesu, armádní reforma a v ekonomické oblasti hlavně posílení finančního sektoru.¹⁰³ Ve vztahu k Číně zaujímá smířlivý postoj a nebrání se ani diskuzi o „principu jedné Číny“.

Spolu s letošními prezidentskými volbami proběhlo další národní referendum. Týkalo se vstupu Taiwanu do OSN. Obě hlavní strany se shodují na tom, že by Taiwan měl vstoupit do OSN, avšak neshodují se už na tom, pod jakým státním názvem. DPP se ptala voličů, zda se mají ucházet o členství pod názvem „Taiwan“, zatímco KMT preferoval označení „Čínská republika“, nebo „Čínská republika na Taiwanu“. Tento zdánlivě pomíjivý rozdíl odráží odlišné postoje obou stran vůči pevninské Číně. DPP argumentovala tím, že pod názvem „Čínská republika“ byl Taiwan „odejit“ z OSN v roce 1971, kdy ho na jeho místě vystřídali zástupci za pevninskou Čínu. Proto by měl Taiwan žádat o členství jako nový stát (*new membership*). KMT naopak zastává názor, že se má Taiwan do OSN „vrátit“ (*rejoin*), což na první pohled neimplikuje snahy o samostatnost.¹⁰⁴ Výsledky referenda ovšem opět nebyly kvůli menší než 50% účasti voličů platné. Předvolební průzkumy napovídaly, že referendum mělo pomoci ke zvolení nového kandidáta DPP, Franka Hsieha¹⁰⁵, protože název „Taiwan“, který DPP navrhuje, je pro voliče

¹⁰¹ Interpretace Mr. Shena, zástupce Taiwanské hospodářské a kulturní kanceláře v Praze, přednesená na přednášce na FSV UK v Jinonicích, dne 22.3. 2008

¹⁰² Ma Ying-jeou a Vincent Siew za KMT získali 58,45%, kdežto kandidáti DPP, Frank Hsieh s Su Tseng-changem 41,55%. Viz. Wu, Amber: Winds of Change Transform Political Scene, Taiwan Journal, Vol. 25, No. 16, April 25, 2008, <http://taiwanjournal.nat.gov.tw>

¹⁰³ Zejména posílit světovou konkurenceschopnost taiwanských bank, které nyní, vzhledem k nejasnému statusu Čínské republiky, nemohou poskytovat svoje služby v zahraničí.

¹⁰⁴ Mr. Shen, zástupce Taipeiského obchodního a kulturního centra v Praze, na přednášce na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Jinonicích, dne 22.3. 2008, více také viz. <http://gio.gov.tw>

¹⁰⁵ Stávající prezident Chen Shu-bian již podle ústavy nemohl kandidovat, neboť zastával povolená dvě za sebou jdoucí funkční období

atraktivnější. V průzkumech týkajících se národní identity většina obyvatel odpověděla, že se cítí být Taiwanci (56%), kdežto pouze 5% se cítí být Číňany. Zbytek odpověděl, že se cítí být zároveň Taiwanci i Číňany.¹⁰⁶ Přesto výsledky voleb dopadly ve Hsiehův neprospěch.

Budoucnost nám ukáže, nakolik je nový kuomintangský prezident schopný vyrovnat se s otázkou národní identity v mezinárodním měřítku.

IV. Závěr

Tato práce se snažila odpovědět na otázku, jaký vliv má úřad prezidenta na Taiwanu na demokratizační proces. Došla jsem k závěru, že prezident republiky tomuto procesu přímo napomohl. Díky silným pravomocím, které prezidentovi během kuomintangské nadvlády zajišťovaly speciální dodatky k ústavě, a faktu, že prezident republiky zastával zároveň funkci předsedy ÚV KMT, vycházely iniciativy k demokratickým změnám přímo od něj, případně rozhodoval o jejich zamítnutí či schválení a případné implementaci.

Po smrti vůdce režimu Čankajška, který svou politickou koncepci založil na poražení komunistického režimu a návratu na pevninu, nastoupil do úřadu na konci 70. let jeho syn, Chiang Ching-kuo. V souvislosti s uznáním ČLR a mezinárodní izolací Taiwanu se nový prezident rozhodl zaměřit se, narozdíl od svého otce, primárně na vnitropolitický vývoj a vytvořil tak podhoubí pro demokratické reformy, ve kterých od konce 80. let pokračoval jeho nástupce Lee Teng-hui. Z jeho popudu byla zahájena přímá řízená demokratizace země. Krátce po svém nástupu do funkce zrušil výjimečný stav, umožnil svobodu projevu a povolil vytváření nových politických stran. Reformoval nefunkční parlament, ve kterém zasedali doživotní poslanci zvolení ještě na pevnině, a umožnil konání svobodných voleb, čímž otevřel volný prostor pro demokratickou politickou soutěž. Moc postupně plynule přecházela z rukou nejvyššího úřadu k lidem voleným zastupitelským orgánům. Účinným prostředkem k této redistribuci moci byl proces revize ústavy, který prezident Lee nastartoval na začátku 90. let a v němž pokračoval jeho nástupce Chen Shui-bian. K debatě o revizi ústavy byla poprvé přizvána i opozice. Ačkoliv byl Lee Teng-hui členem vládní strany KMT, formálně ukončil její monopol.

Zásadním mezníkem v taiwanském demokratickém procesu bylo ustavení přímé volby prezidenta, kterou zavedl také prezident Lee. Dříve byl prezident volen Národním shromážděním,

¹⁰⁶ Viz. Yu, Susan: Down to the Wire, Taiwan Review, Vol. 58, No. 3, March 2008, <http://taiwanreview.nat.gov.tw>

ve kterém měla kvůli omezeným doplňovacím volbám zajištěnou většinu vládní strana KMT. Zavedením přímé volby ztratila funkce prezidenta a priori provázanost s vládní stranou. Všechny důležité klíčové orgány se tímto dostaly pod přímou kontrolu občanů. Ačkoliv lidé měli v roce 1996 možnost zvolit do úřadu opozičního kandidáta, vyhrál volby stávající prezident. Ukázalo se tak, že Kuomintang zvolil správný směr, když přijal demokratizaci jako hlavní bod svého politického programu. U moci se ale již nedokázal udržet v příštích prezidentských volbách v roce 2000, kdy proběhla historicky první alternace politických sil. Potvrdilo se tím, že přechod k demokracii byl úspěšný a Čínská republika je skutečnou pluralitní demokracií.

Změna v nejvyšší státní funkci, do které byl zvolen opoziční politik Chen Shui-bian, přinesla do té doby neznámé problémy spojené s kohabitací. Silný KMT stále ovládal klíčové pozice v legislativě a prosazování vládní politiky se tak stalo obtížnějším. Moc prezidenta se tím oslabil a ukázalo se, že pro účinné prosazování demokratických reforem nestačí pouze ovládat nejvyšší státní post, ale je třeba mít také většinu v parlamentu.

Prezident Chen se v demokratizačním procesu zaměřil zejména na prohlubování účasti občanů na politickém procesu a prosadil do ústavy institut národního referenda. Klíčovou se stala otázka vztahu k Číně, neboť nová vládní Demokratická pokroková strana tradičně usilovala o nezávislost Taiwanu. Čína také zasahovala různými varováními a výhružkami do předvolební kampaně v roce 2004, když prezident Chen spojil prezidentské volby s tzv. obranným referendem. Úspěch demokratického procesu na Taiwanu dokazuje, že demokracie není neslučitelná s tradičními asijskými konfuciánskými hodnotami a otevírá prostor pro spekulace, zda by vzhledem ke stejným kulturním základům nemohla v budoucnosti demokracie vyhrát i v Číně samotné.

Vzhledem k tomu, že se v březnu letošního roku konaly další prezidentské volby, které do úřadu znovu navrátily někdejší monopolní stranu KMT, bude zajímavé sledovat, jak se proměnila strategie někdejší monopolní strany a jakým směrem se Taiwan pod vedením nového prezidenta vydá.

V. Resumé

Political transition from an authoritarian system of one political party into a multiparty democracy on Taiwan was initiated by the ruling party, Kuomintang (KMT). This unique process has been affected by various factors. This paper deals with the question what impact the office of the president has had on this process.

The president has traditionally had large powers in the political system of Taiwan. During the rule of the KMT thanks to the martial law the president has obtained extra powers through special amendments of the constitution. As the office of the president was identical to the office of the KMT chairman, person to have been in charge of these two offices possessed control over the main policy-making process. It was the president who has directly started the democratization of Taiwan. Chiang Kai-shek's son, Chiang-Ching kuo, focused himself on the domestic issues and prepared environment for political reforms, in which continued president Lee Teng-hui in late 1980's. This man, despite being chairman of the KMT, formally ended the monopoly of the one-party-rule by canceling the martial law and the amendments of the constitution, which gave him vast privileges, and above all by legalizing other political parties and thus enabling free political competition. He also reformed the parliament so it could have been freely elected by all people. All these reforms came alive through a process of constitutional reform.

One of his biggest changes was grounding the direct vote of the president into the constitution. The first election to have been held according to this amendment were the presidential elections in 1996, when Lee was elected again. This approved that the KMT reform policy has been the right way to go.

After the second direct election of the president in 2000 Taiwan had to deal with the obstacles of cohabitation. The winner Chen Shui-bian, a politician from the opposition Democratic Progressive Party (DPP), didn't have much power to realize his policy facing the strong KMT majority in the parliament. In spite of this fact, he initiated the institute of the national referendum as a subject deepening the democracy by involving all citizens into the decision-making process.

The cross-strait relation issue has become a hot question again because the DPP has traditionally inclined to the independency declarations, as it has hoped Taiwan to be an independent country. The international status of Taiwan and relations with China are still an

unsolved issue.

Chen was elected again in 2004 and ruled until March of this year when new presidential election were held. This year a KMT candidate, Ma Ying-jeou, was elected the next president of Taiwan. The future will show where Taiwan will be heading under his presidency.

VI. Seznam použitých zkratk:

KMT – Kuomintang (Národní strana)

ČLR – Čínská lidová republika

OSN – Organizace spojených národů

RB OSN – Rada bezpečnosti Organizace spojených národů

DPP – Democratic Progressive Party (Demokratická pokroková strana)

PFP – People First Party (Strana blízka lidu)

NP – New Party (Nová strana)

MAC – Mainland Affairs Council (Komise pro styky s pevninou)

VII. Seznam použité literatury

Neperiodická literatura:

Alagappa, Muthiah: *Taiwan's Presidential Politics: Democratization and Cross-Strait Relations in the Twenty-first Century*. London, 2001

Bakešová, Ivana: *Taiwan: Jiná Čína*. Havířov, 1992

Bakešová, I., Fürst, R., Heřmanová, Z.: *Dějiny Taiwanu*. Lidové noviny, Praha 2004

Dahl, Robert: *O demokracii*. Praha 2001

Dvořáková, Vladimíra; Kunc, Jiří: *O přechodech k demokracii*. Sociologické nakladatelství, Praha, 1994

Edmonds, Richard Louis: *Taiwan in the twentieth century : a retrospective view*, Cambridge University Press, 2001

Fairbank, John: *Dějiny Číny*. Praha, 1998

Friedman, Edward: *China's rise, Taiwan's dilemmas, and international peace*, New York, 2005

Hnízdo, Bořivoj: *Political changes in the Czech republic and Taiwan : comparison*, Univerzita Karlova (Praha), 2002

Hung Chien-chao: *A history of Taiwan*, Rimini, 2000

Huntington, Samuel P.: *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*, Norman: University of Oklahoma Press, 1991

Chun-Chieh Huang and Feng-fu Tsao: *Postwar Taiwan in historical perspective*, University of Maryland, 1998

Linz, Juan J.; Stepan, Alfred: *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America, and Post-Communist Europe*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, London, 1996

Liščák, Vladmír: *Taiwan*. Praha 2003

Lu Hsiu-lien: *Soft Power. Vision for a New Era*, Office of the President of the Republic of China, 2006

Merkel, Wolfgang: The Consolidation of Post-autocratic Regimes: A Multilevel Model, In: Chung-in Moon; Jongryn Mo (eds.): *Democratization and Globalization in Korea: Assessments and Prospects*, Yonsei University Press, Seoul, 1999, s. 25-68.

Plechanovová, Fidler: *Kapitoly z dějin mezinárodních vztahů 1941-1995*, Praha, 1996

President Chen Shui-bian's Selected Addresses and Messages (I): *A New Era of Peace and Prosperity*, Office of the President of the Republic of China, 2001

Przeworski, Adam: *Democracy and development : political institutions and well-being in the world, 1950-1990*, Cambridge University Press, 2000

Przeworski, Adam: *Democracy, accountability and representation*, Cambridge University Press, 2003

Przeworski, Adam: *Sustainable democracy*, Cambridge University Press, 1996

Rigger, Shelley: *From opposition to power : Taiwan's Democratic Progressive Party*, Boulder, 2001

Rigger, Shelley: *Politics in Taiwan*, London, 1999

Robinson, Thomas W.: *Democracy and development in East Asia : Taiwan, South Korea, and the Philippines*, Washington, 1991

Říchová, Blanka: *Přehled moderních politologických teorií.*, Praha, 2000

Safeguarding Taiwan's Democracy Opposing China's Agression, Government Information Office, 2006

Sartori, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství. Zkoumání struktur, podnětů a výsledků*, Slon, Praha, 2001

Shugart, Matthew Soberg; Carey, John M.: *Presidents and Assemblies: Constitutional Design and Electoral Dynamics*, Cambridge University Press, Cambridge, 1992

Tien, Hung-mao: *Taiwan's Electoral Politics and Democratic Transition: Riding the Third Wave*, Armonk, 1996

Tsang, Steve Yui-Sang: *Democratization in Taiwan : implications for China*, New York, 1999

Zakaria, Fareed: *Budoucnost svobody*, Praha, 2005

Zielonka, Jan (ed.): *Democratic Consolidation in Eastern Europe. Volume I. Institutional Engineering*. Oxford University Press, Oxford, New York, 2001

Periodická literatura:

Anonymous: Asia: The legacy of Taiwan's Lee, *The Economist*, London, Mar 11, 2000, Vol.

Anonymous: Taiwan: Democracy's downside, *The Economist*, London, Feb 10, 1996, Vol. 338, Iss. 7952; p. 37-39

Anonymous: Taiwan: Party Currents, *The Economist*, London, Mar 7, 1992. Vol. 322, Iss. 7749; p. 35-37

Anonymous: Taiwanese Prepare to Vote, *Far Eastern Economic Review*. Hong Kong, Mar 4, 2004. Vol. 167, Iss. 9; p. 6-7

Anonymous: The day Taiwan stood up, *The Economist*, London, Mar 30, 1996, Vol. 338, Iss. 7959; p. 37-39

Baker, Rodger: China's Concerns in 2007: Fars of a Perfekt Storm, www.stratfor.com, 30.1. 2007

Baker, Rodger: The New, Old Face of Asia, www.stratfor.com, 16.11. 2006

Baum, Julian, McBeth, John, Tasker, Rodney: In his private capacity, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Feb 24, 1994, Vol. 157, Iss. 8; p. 18-20

Baum, Julian: A blow to democracy, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Apr 25, 1991. Vol. 151, Iss. 17; p. 21-22

Baum, Julian: Rough ride to reform, *Far Eastern Economic Revie*, Hong Kong, Apr 11, 1991, Vol. 151, Iss. 15; p. 22-24

Baum, Julian: Top gun, loose cannon, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Apr 11, 1991. Vol. 151, Iss. 15; p. 24-25

Bedeski, Robert E.: Taiwan in the Asia-Pacific in the 1990s, *Pacific Affairs*, Vancouver, Spring 1996. Vol. 69, Iss. 1; p. 110-112

Beeson, Mark: Collective Action in East Asia: How Ruling Parties Shape Industrial Policy, *Pacific Affairs*, Vancouver, Spring 2001. Vol. 74, Iss. 1; p. 112-114

C Y Ku, Samuel.: The political economy of regime transformation: Taiwan and Southeast Asia, *World Affairs*, Washington, Fall 2002. Vol. 165, Iss. 2; p. 59-79

Cabestan, Jean-Pierre: Taiwan in 1998: An Auspicious Year for the Kuomintang, *Asian Survey*, Vol. 39, No. 1, A Survey of Asia in 1998 (Jan., 1999), p. 140-147

Cabestan, Jean-Pierre: Taiwan in 1999: A Difficult Year for the Island and for Kuomintang, *Asian Survey*, Vol. 40, No. 1, A Survey of Asia in 1999. (Jan.-Feb. 1999), p. 172-180

- Clark, Cal: Politics in Taiwan: Voting for Democracy, *Pacific Affairs*, Vancouver, Fall 2000. Vol. 73, Iss. 3; p. 431-434
- Dreyer, June Teufel: Taiwan in 1989: Democratization and Economic Growth, *Asian Survey*, Vol. 30, No. 1, A Survey of Asia in 1989: Part I (Jan., 1990), pp. 52-58
- Elgie, Robert: Semi-Presidentialism: Concepts, Consequences and Contesting Explanations, *Political Studies Review*, č. 2/2004, s. 314-330.
- Frye, Timothy: A Politics of Institutional Choice. Post-Communist Presidencies, *Comparative Political Studies*, č. 5/2007, roč. 30, s. 523-553.
- Fukuyama, Francis; Dressel, Björn; Chang, Boo-Seung: FACING THE PERILS OF PRESIDENTIALISM?, *Journal of Democracy*, Baltimore, Apr 2005. Vol. 16, Iss. 2; p. 102-117
- Fun-sheng Hsieh, John: Whither the Kuomintang?, *The China Quarterly*, No. 168 (Dec., 2001), p. 930-943
- Fürst, Rudolf: Napětí v Tchajwanském průlivu a jeho internacionalizace, *Mezinárodní politika.*, 7/2001, ročník 25, s. 17-19
- Fürst, Rudolf: Tchaj-wan – mladá čínská demokracie, *Mezinárodní vztahy*, 3/2004, ročník 39, str. 5-22
- Fürst, Rudolf: Tchaj-wan a jeho nezávislost, *Mezinárodní politika.*, 5/2004, ročník 28, s. 13-15
- Fürst, Rudolf: Tchaj-wan na konci éry Kuomintangu?, *Mezinárodní politika.*, 5/2000, ročník 24, s. 20-22
- Goldstein, Steven, M.: Taiwan's Presidential Politics: Democratization and Cross-Strait Relations in the Twenty-First Century / Implementation of Taiwan Relations Act: An Examination After..., *The China Quarterly*, London, Dec 2002. ; p. 1078
- Harrison, Selig S.: Taiwan After Chiang Ching-Kuo, *Foreign Affairs*, New York, Spring 1988, Vol. 66, Iss. 4; p. 790-809
- Hood, Steven J.: Political Change in Taiwan: The Rise of Kuomintang Factions, *Asian Survey*, Vol. 36, No. 5 (May, 1996), p. 468-482
- Hoon, Shim Jae: The making of Lee, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Mar 16, 1989, Vol. 143, Iss. 11; p. 19-21
- Horowitz, Shale; Tan, Alexander C.: The Strategic Logic of Taiwanization, *World Affairs*. Washington, Fall 2005. Vol. 168, Iss. 2; p. 87-96

Huebner, Jon W.: The Abortive Liberation of Taiwan, *The China Quarterly*, No. 110 (Jun., 1987), p. 256-275

Huntington, Samuel P.: How Countries Democratize, *Political Science Quarterly*, Vol. 106, No. 4 (Winter, 1991), p. 579-616

Chao, Linda; Myers, Ramon H.: The First Chinese Democracy: Political Development of the Republic of China on Taiwan, 1986-1994, *Asian Survey*, Vol. 34, No. 3 (Mar., 1994), p. 213-230

Ching, Frank: A man for all seasons, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Feb 3, 1994, Vol. 157, Iss. 5; p. 27-28

Ching, Frank: Lee Teng-hui's viewpoint, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Jun 3, 1999, Vol. 162, Iss. 22; p. 35-36

Ching, Frank: Quake jolts Taiwan politics, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Oct 28, 1999. Vol. 162, Iss. 43; p. 30-31

Chou, Yangsun; Nathan, Andrew J.: Democratizing Transition in Taiwan, *Asian Survey*, Vol. 27, No. 3 (Mar., 1987), p. 277-299

Chu Yun-han; Diamond, Larry: Taiwan's 1998 Elections: Implications for Democratic Consolidation, *Asian Survey*, Vol. 39, No. 5 (Sep., 1999), p. 808-822

Chu, Yun-han: Taiwan in 2006: A Year of Political Turmoil, *Asian Survey*, Berkeley, Jan/Feb 2007. Vol. 47, Iss. 1; p. 44

Chu-Yun-han; Lin, Jih-wen: Political Development in 20th-Century Taiwan: State-Building, Regime Transformation and the Construction of National Identity, *The China Quarterly*, No. 165, Taiwan in the 20th Century (Mar., 2001), p. 102-129

Kao, Mily Ming-tzu: The Referendum Phenomenon in Taiwan: Solidification or Taiwan Consciousness?, *Asian Survey*, Vol. 44, No. 4, (July-August 2004), p. 591-613

Kaye, Lincoln: Flickering flame, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Nov 30, 1989, Vol. 146, Iss. 48; p. 21-24

Kaye, Lincoln: Hau to win friends, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Jun 7, 1990, Vol. 148, Iss. 23; p. 13-14

Kaye, Lincoln: Primary Functions, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Aug 3, 1989, Vol. 145, Iss. 31; p. 24-25

Kaye, Lincoln: Television tangle, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Nov 30, 1989, Vol. 146, Iss. 48; p. 23-25

Kaye, Lincoln: Crumbling coalition, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Nov 9, 1989, Vol. 146, Iss. 45; p. 28-29

Kocůrek, Michal: Přehnaná očekávání: Volby do Legislativního dvora na Taiwanu, *Revue politika*. 2/2005, ročník 3 (16), s. 8-10

Laliberte, Andre: Taiwan's Electoral Politics and Democratic Transition: Riding the Third Wave, *Pacific Affairs*, Vancouver, Winter 1996/1997. Vol. 69, Iss. 4; p. 615-617

Laliberte, Andre: The First Chinese Democracy: Political Life in the Republic of China on Taiwan, *Pacific Affairs*, Vancouver, Winter 1999/2000. Vol. 72, Iss. 4; p. 583-585

Leng, Shao-chuan; Lin Cheng-yi: Political Change on Taiwan: Transition to Democracy?, *The China Quarterly*, No. 136, Special Issue: Greater China (Dec., 1993), p. 805-839

Lin, Jih-wen: The Politics of Reform in Japan and Taiwan, *Journal of Democracy*, Baltimore, Apr 2006. Vol. 17, Iss. 2; p. 118-132

Ling, Ts'ai; Myers, Ramon H.: Winds of Democracy: The 1989 Taiwan Elections, *Asian Survey*, Vol. 30, No. 4 (Apr., 1990), p. 360-379

Linz, Juan J.: The Perils of Presidentialism, *Journal of Democracy*, č. 1/1990, roč. 1, s. 51-69

Lynch, Daniel: Taiwan's democratization and the rise of Taiwanese nationalism as socialization to global culture, *Pacific Affairs*, Vancouver, Winter 2002/2003. Vol. 75, Iss. 4; p. 557-575

Mainwaring, Scott.: Presidentialism, Multipartism, and Democracy. The Difficult Combination, *Comparative Political Studies*, č. 2/1993, roč. 26, s. 198-229.

Mainwaring, Scott; Shugart, Matthew: *Juan Linz, Presidentialism and Democracy: A Critical Appraisal*, The Helen Kellogg Institute for International Studies, Working Paper Series, Working Paper n. 200, July 1993.

Moore, Jonathan: Warning signals, *Far Eastern Economic Review*, Hong Kong, Apr 6, 1989, Vol. 144, Iss. 14; p. 30-32

Offe, Claus: Capitalism by Democratic Design? Democratic Theory Facing the Triple Transition in East Central Europe, *Social Research*, č. 4/1991, roč. 59, s. 865-892

Ooi, Su-Mei: CONSOLIDATING TAIWAN'S DEMOCRACY, *Pacific Affairs*, Vancouver, Winter 2005/2006. Vol. 78, Iss. 4; p. 653-655

Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2004,

Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2005

Republic of China Yearbook, Government Information Office, 2006

- Rigger, Shelley: Taiwan in 2002: Another Year of Political Droughts and Typhoons, *Asian Survey*, Vol. 43, No. 1, A Survey of Asia in 2002 (Jan., 2003), p. 41-48
- Rigger, Shelley: The Democratic Progressive Party in 2000: Obstacles and Opportunities, *The China Quarterly*, No. 168 (Dec., 2001), p. 944-959
- Rigger, Shelley: Taiwan in 2003: Plenty of Clouds, Few Silver Linings, *Asian Survey*, Vol. 44, No. 1, (Jan.-Feb. 2004), p. 182-187
- Rubinstein, Murray A.: Party Politics in Taiwan: Party Change and the Democratic Evolution of Taiwan, 1991-2004, *Pacific Affairs*, Vancouver, Spring 2006. Vol. 79, Iss. 1; p. 114-116
- Rubinstein, Murray, A.: Taiwan: A Political History, *Pacific Affairs*, Vancouver, Spring 2004. Vol. 77, Iss. 1; p. 119-121
- Seymour, James, D.: Taiwan in 1987: A Year of Political Bombshells, *Asian Survey*, Vol. 28, No. 1, A Survey of Asia in 1987: Part I (Jan., 1988), p. 71-77
- Schmitter, Philippe C.: Dangers and Dilemmas of Democracy, *Journal of Democracy*, č. 2/1994, roč. 5, s. 57-74
- Stepan, Alfred; Skach, Cindy: Constitutional Frameworks and Democratic Consolidation: Parliamentarianism versus Presidentialism, *World Politics*, č. 1/1993, roč. 46, s. 1-22.
- Swaine, Michae.: Trouble in Taiwan. *Foreign Affairs*, Mar/Apr2004, Issue 2, Vol. 83, p 39-49
- Taiwan Development Perspectives 2003. Taipei, 2003
- Teng-hui, Lee: Understanding Taiwan, *Foreign Affairs*, New York, Nov/Dec 1999. Vol. 78, Iss. 6; p. 9-15
- Tien, Hung-mao; Cheng, Tun-jen: Crafting Democratic Institutions in Taiwan, *The China Journal*, No. 37 (Jan., 1997), p. 1-27
- Tien, Hung-mao; Chu, Yun-han: Building Democracy in Taiwan, *The China Quarterly*, No. 148, Special Issue: Contemporary Taiwan (Dec., 1996), p. 1141-1170
- Tien, Hung-Mao: Taiwan in 1995. Electoral Politics and Cross-strait Relations, *Asian Survey*, Vol. 36. No.1, (Jan. 1996), p. 33-40
- Valenzuela, Samuel J.: *Democratic Consolidation in Post-Transitional Settings: Notion, Process, and Facilitating Conditions*, The Helen Kellogg Institute for International Studies, Working Paper Series, Working Paper 150 (<http://www.nd.edu/~kellogg/>), 1990
- Wang, T. Y.: Cross-Strait Relations after the 2000 Election in Taiwan: Changing Tactics in a New Reality, *Asian Survey*, Vol. 41, No. 5 (Sep., 2001), p. 716-736

Wu, Chung-li; Huang, Chi: Politics and Judiciary Verdicts on Vote-Buying Litigation in Taiwan, *Asian Survey*, Berkeley, Sep/Oct 2004. Vol. 44, Iss. 5; p. 755

Wu, You-Shan: Taiwanese Elections and Cross-Strait Relations: Mainland Policy in Flux, *Asian Survey*, Vol. 39, No. 4 (Jul., 1999), p. 565-587

Wu, You-Shan: Taiwan in 2000: Managing the Aftershocks from Power Transfer, *Asian Survey*, Vol. 41, No. 1, (Jan.-Feb. 2001), p. 40-48

Yu, Susan: Down to the Wire, *Taiwan Review*, Vol. 58, No. 3, March 2008,
<http://taiwanreview.nat.gov.tw>

Zagoria, Donald: The First Chinese Democracy: Political Life in the Republic of China on Taiwan, *Foreign Affairs*, New York, Nov/Dec 1998. Vol. 77, Iss. 6; p. 164-165

Zagoria, Donald S.: Asia and the Pacific -- Two Societies in Opposition: The Republic of China and the People's Republic of China After Forty Years edited by Ramon H. Myers, *Foreign Affairs*, New York, Fall 1991. Vol. 70, Iss. 4; p. 186-188

Zagoria, Donald S.: Asia and the Pacific -- Democracy and Development in East Asia: Taiwan, South Korea, and the Philippines edited by Thomas W. Robinson, *Foreign Affairs*, New York, Fall 1991. Vol. 70, Iss. 4; p. 188-189

Zagoria, Donald: Taiwan's Electoral Politics and Democratic Transition: Riding the Third Wave, *Foreign Affairs*, New York, Jul/Aug 1996. Vol. 75, Iss. 4; p. 159-161

Zakaria, Fared: The Rise of Illiberal Democracy, *Foreign Affairs*, č. 6/1997, Vol. 76, s. 22-43

Internetové zdroje:

<http://www.gio.gov.tw>

<http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/tw.html> - CIA, The World Factbook

<http://www.roc-taiwan-cz.com/> - Oficiální stránky Čínské republiky

<http://www.stratfor.com> – Strategic Forecasting Incorporated, Washington, D.C.

<http://www.taiwan.com>

VIII. Seznam příloh

1. Mapa Taiwanu (mapa).
2. Výsledky prezidentských voleb 2000 (graf).
3. Výsledky prezidentských voleb 2004 (graf).
4. Výsledky prezidentských voleb 2008 (graf).
5. Struktura výkonného dvora (tabulka).

IX. Přílohy

Příloha 1.: Mapa Taiwanu (mapa).

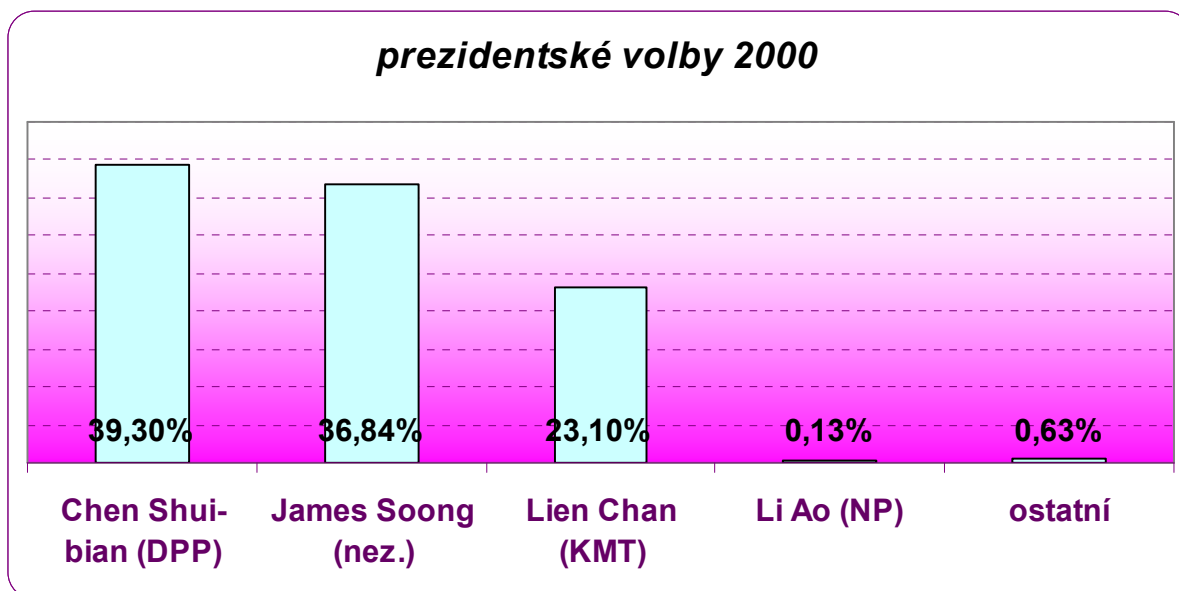
Zdroj: <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/geos/tw.html>

Příloha 2.: Výsledky prezidentských voleb 2000 (graf).

Zdroj: vlastní (data převzata z:

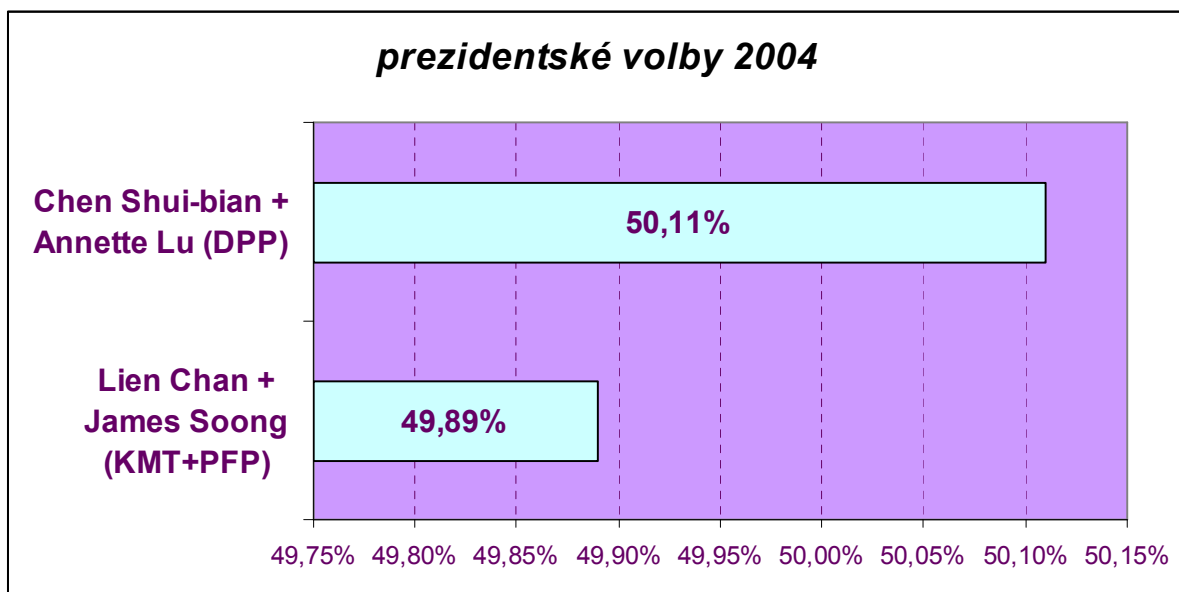
<http://english.www.gov.tw/ct.asp?xItem=17503&ctNode=914&mp=1>)

Příloha 3.: Prezidentské volby 2004 (graf).

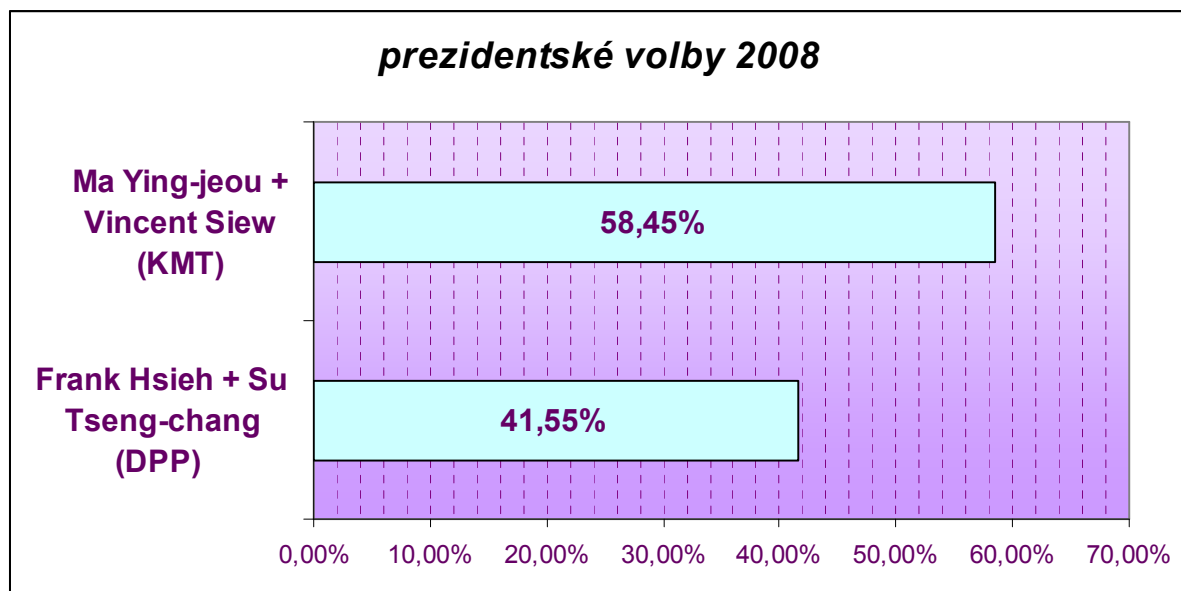
Zdroj: vlastní (data převzata z:

<http://english.www.gov.tw/ct.asp?xItem=17503&ctNode=914&mp=1>)

Příloha 4.: Prezidentské volby 2008 (graf)

Zdroj: vlastní (data převzata z: <http://taiwanjournal.nat.gov.tw>)

Příloha 5.:Struktura Výkonného dvora (tabulka).

Zdroj: <http://english.www.gov.tw/ct.asp?xItem=17843&CtNode=990&mp=1>

